

A baleset és a véletlen értékelése a büntetőjogban

„Fresser”

2014. november 04.

Tartalom

BEVEZETÉS.....	3
I. RÉSZ.....	5
A BALESET	5
I/1 A BALESET FOGALMA	5
I/2 TIPIKUSAN BALESETNEK TEKINTHETŐ TÉNYÁLLÁSOK A BTK.-BAN	6
I/3 A BALESET ÉS A BALESETVESZÉLY, MINT EREDMÉNY	8
II. RÉSZ	14
A BALESET OKOZÓJÁNAK BÜNTETŐJOGI FELLELŐSÉGE	14
II/1 A GONDATLAN MAGATARTÁS ÉS A BALESETEK ÖSSZEFÜGGÉSEI	14
II/2 A BALESETOKOZÁSÉRT VALÓ BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE ..	16
II/3 A BALESET OKOZÓJÁNAK „BÜNÖSSÉGE“	20
II/4 AZ OBJEKTÍV BÜNTETHETŐSÉG KÉRDÉSE	27
II/5 A BALESETET OKOZÓ SZEMÉLY BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGÉNEK MEGÁLLAPÍTÁSA A HATÁLYOS MAGYAR BÜNTETŐJOGBAN, A „FELELŐSSÉG ELEMZÉSI MODELL“	31
II/5/A Az objektív gondossági kötelezettség vizsgálata.....	34
II/5/B A természettudományos ok okozati összefüggés vizsgálata	36
II/5/C A normatív feltételek vizsgálata	39
II/6 A „FELELŐSSÉGI MODELL“ ÉRTÉKELÉSE.....	43
ZÁRÓ GONDOLATOK	45
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	47

„Gondold csak el, milyen is lenne egy emberélet és a világ a baleset esélye nélkül? Milyen pökhendin magabiztos lenne, milyen szemérmetlenül gőgös és fennhéjázó! Nem, a baleset lehetősége ott lappang minden pillanatodban, a tárgyak, a helyzetek, az emberek, a vegyi anyagok, a statikus és fizikai képletek: mindez ellened is van. Tehát vigyázz. Ne aggályosan vigyázz, hanem emberi rangodhoz illően, komolyan és tárgyilagosan, nagyon figyelmesen. S mindig tudjad, hogy nem a világ ármánya tört önkényesen ellened, mikor a baleset bekövetkezik, hanem te voltál gyöngye, lusta és kicsinyes. Nincs "villamosbaleset". Csak te vagy, s a villamos és a világrend.“

(Márai Sándor)

Bevezetés

Egy esetleges baleset bekövetkezése – mint ahogy a fent idézett szöveg is írja – a leghétköznapiabb emberi cselekmények nemkívánatos velejárója lehet. A technika és a tudomány fejlődésével folyamatosan jelennek meg –és tűnnek el – olyan tényezők, amelyek alkalmazása forrása lehet egy esetleges tragédiának. A balesetek bekövetkeztéhez nem feltétlenül az emberi rossz szándék vezet. A legjobb szándéktól indítatott cselekmény esetén is közrejátszhat olyan tényező, ami egy nem várt tragédia bekövetkezéséhez vezet. Szinte már közhelyszámba megy az a gondolat, hogy a modern világunkban a társadalom életritmusa felgyorsult, a mindennapjainkban ki vagyunk szolgáltatva a különböző motorizált technikáknak, amelyek használata a legtöbb esetben igen komoly körütekintést igényel. A legtipikusabb ilyen mindennapi helyzet a közlekedés. A nagyteljesítményű személygépkocsik, valamint a motorizált tömegközlekedési eszközök által zsúfolt utakon a legkisebb figyelmetlenség, apró véletlen is végzetes következményekhez vezethet. Balesetek azonban nem csak a közlekedés körében fordulnak elő. Egy kockázatos orvosi beavatkozás során történő esetleges apró figyelmetlenség, felmerülő apró hiba is végzetes következményekkel járhat. De a leghétköznapiabb szituációkban is bármikor bekövetkezhet egy esetleges tragédia, például ha a gyermekekre vigyázó szülő figyelme egy pillanatra lelankad, és a

gyermek, a többszöri szülői tiltás ellenére a kert végében található használaton kívüli kúthoz megy játszani, és abba belezuhanva az életét veszti.

Ahogy a fenti példákból is kitűnik, a baleset bekövetkezésének az oka nem valamiféle természetfeletti, sorsszerű erő irányában keresendő, ezen szerencsétlenségek sokkal inkább visszavezethetők az emberi gyöngeséghez, gondatlansághoz, lustasághoz, egyszóval az emberi esendőségéhez.

A büntetőjog szempontjából két fő kérdés merülhet fel a balesetekkel kapcsolatban. Az első: Pontosan mi is tekinthető balesetnek? Második: a balesetek bekövetkezéséhez vezető cselekmény, vagy mulasztás „elkövetőjét” milyen felelősség terheli? Dolgozatomban ezt a kérdést kívánom körüljárni, és a lehetséges válaszokat feltárni.

I. rész

A baleset

I/1 A baleset fogalma

Először is a baleset szó jelentését kell meghatározni. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a baleset „sérülést vagy halált illetve anyagi kárt okozó véten szerencsétlenség“. Kérdéses, hogy a baleset okozója mennyiben tekinthető vétlennek. Ballassa József a Magyar Nyelv Szótárában még szűkebben nyilatkozik a balesetről, a szó jelentését „véten szerencsétlenségként“ határozza meg. A szerencsétlenség szót pedig „súlyosan kedvezőtlen állapot, sors, vagy eseményként“ határozza meg. Az Értelmező Kéziszótár a „véten“ szó jelentését jogi értelemben az akaratlanul elkövetett bűncselekményre, mulasztásra használja, azaz a jog szempontjából inkább a „nem szándékos“ jelentéstartalommal bír.

A baleset fogalmának definícióját a Büntető Törvénykönyv nem adja meg, magát a baleset szót is csupán két helyen, a közlekedési baleset okozásának tényállásánál, valamint a cserbenhagyás tényállásánál - szintén a közúti baleset vonatkozásában - használja. Ez a régi Btk.-ban sem volt másképp, az előző kódexben is csupán a fent említett helyeken szerepel a baleset szó. Bár a Btk. csak igen szűk körben használja a baleset szót, ennek ellenére több olyan különös részi tényállás is található a kódexben, amelynek eredménye balesetnek tekinthető. Annak ellenére, hogy a legtöbb, a büntetőjog számára is releváns baleset közlekedési, a KRESZ sem tartalmaz semmilyen definíciót a baleset fogalmára. A Munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény 87§ 1/A. pontjában megadja a munkabaleset definícióját. Eszerint *a baleset: az emberi szervezetet ért olyan egyszeri külső hatás, amely a sérült akaratától függetlenül, hirtelen vagy aránylag rövid idő alatt következik be és sérülést, mérgezést vagy más (testi, lelki) egészségkárosodást, illetőleg halált okoz.* Ez a definíció azonban a büntetőjog számára nem releváns, hiszen a baleset okozójának a

szándékára és felelősségére való utalás hiányzik. Ezen definíció szerint balesetnek minősülne a szándékos emberölés is, hiszen az is az emberi szervezetet ért olyan külső hatás, amely a sértett akaratától független.

Több vezető biztosító társaság is hasonló, szinte azonos módon határozza meg a baleset fogalmát az általános szerződési feltételeiben. Eszerint *baleset az a hirtelen fellépő, egyszeri, külső fizikai és/vagy kémiai behatás, amely a biztosítottat akaratától függetlenül a kockázatviselés tartama alatt éri, és amellyel összefüggésben a biztosított egészségkárosodást szenved, illetve amely a biztosított halálát okozza.*¹

Ugyanúgy, ahogy a Munkavédelmi Törvény definíciója, ez sem alkalmazható büntetőjogi értelemben, ugyanis akkor balesetnek tekinthetnénk más személy azon szándékos bűncselekményét, amely a biztosított egészségkárosodását okozza.

Tehát a baleset fogalmát *expressis verbis* nem használja a Büntető Törvénykönyv, és a felvázolt baleset-definíciók közül egyik sem alkalmazható maradéktalanul, büntetőjogi értelemben azonban mégis számos olyan, a büntetőjog érdeklődési körébe tartozó eset van, amely a szó hétköznapi értelmében – az Értelmező Kéziszótárban meghatározottak szerint – balesetnek tekinthető.

1/2 Tipikusan balesetnek tekinthető tényállások a Btk.-ban

A Büntető Törvénykönyv 4.§ (1) bekezdése szerint; *Bűncselekmény szándékosan, vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény.* Véleményem szerint a baleset okozása csak gondatlanul követhető el, pontosabban az elkövetőt azon eredmény tekintetében, amelyre a baleset szó ráillik, kizárólag gondatlanság terhelheti.

Ez a megállapítás a balesetre vonatkozó általános jellemzőkkel igazolható, amely jellemzők segítségével az első fejezetben kifejtettek alapján, a baleset fogalma a következőképpen határozható meg:

¹Például: Az ASTRA S. A. Biztosító kiegészítő közlekedési baleset és életbiztosítás szerződési feltételei 1.o. 4.5. pont http://www.astrabiztosito.hu/files/kiegeszito_kozlekedesi.pdf
https://www.generali.hu/~media/generali_klub/2%20%20GK%20%20SZF%2015641.ashx

A baleset egy olyan váratlan, azaz senki által előre nem tervezett, nem kívánt esemény, amelynek bekövetkeztével az érintettek nem számoltak, és úgy következik be, hogy ott és akkor nem volt nyilvánvalóan tervezett oka. A baleset következménye pedig az azt megelőző állapothoz képest egy olyan negatív irányba történő változás, amely elkerülhető lett volna, ha az okozója nagyobb gondossággal jár el, és a bekövetkezése előtt észleli azt.

Ha ezen meghatározást elfogadjuk, egyértelművé válik, hogy szándékos bűncselekmény esetén balesetről nem beszélhetünk. Egyenes szándék esetén ez egyértelmű, hiszen a *dolus directus* lényege pontosan az, hogy elkövetője cselekménye következményeit kívánja. Nem beszélhetünk balesetről az eshetőleges szándékkal elkövetett bűncselekmények esetén sem, hiszen ezen esetben az elkövető látja cselekménye lehetséges következményeit, és e következményekbe belenyugszik. A *dolus eventualis* esetében, a bekövetkezett esemény nem vártalan esemény, az ilyen cselekmény elkövetője, bár a beálló negatív változást nem kívánja, de az eredmény bekövetkezésébe belenyugszik.

Mint már fentebb írtam, véleményem szerint balesetnek tekinthető bűncselekmény kizárólag gondatlanságból, valamint vegyes bűnösséggel követhető el.

A balesetek bekövetkeztének leggyakoribb kiváltó oka az okozójának hanyagsága, azaz, hogy nem tanúsítja a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést, így nem is láthatja előre cselekménye lehetséges következményeit. Egyértelmű tehát, hogy a *negligentia* következményeként előállhat olyan szituáció, amely klasszikusan balesetnek tekinthető.

Ez az állítás a *luxuria* gondatlansággal okozott balesetek esetében is megáll, hiszen a tudatos gondatlanság lényege abban áll, hogy elkövetője értelmi oldalon tudatában volt magatartása lehetséges következményeinek, de az érzelmi oldal sajátja az, hogy könnyelműen bízik azok elmaradásában. Azaz a *luxuria* esetén is váratlanul éri az elkövetőt a baleset tényleges bekövetkezése.

A gondatlanul elkövetett bűncselekményeken túl a baleset szóba jöhet még a vegyes bűnösséggel elkövetett *preater intentionalis* bűncselekmények esetén is.

Például ha valaki egy szóváltás során könnyű testi sértés okozásának céljával, ököllel, közepes erővel arcon üti az ittas sértettet, aki olyan szerencsétlenül esik el, hogy az útpadkába beveri a fejét, és a fejsérülést és maradandó egészségkárosodást szenved. Az elkövető szándéka itt egyértelműen kizárólag a könnyű testi sértés okozására terjed ki, a súlyosabb következmény kialakulása szinte kizárólag a véletlennek, és a balszerencsének köszönhető, azt senki nem akarta, arra senki nem számított.

Ezen okokból kifolyólag balesetnek kizárólag a gondatlanságból, valamint a vegyes bűnösséggel elkövetett bűncselekmények eredménye tekinthető. Természetesen nem tekinthető minden gondatlan bűncselekmény balesetnek, és nem minden baleset tartozik a büntetőjog égisze alá.

Bár mint megállapításra került, a Btk több tényállása tekinthető balesetnek, dolgozatomba első soron a legtipikusabban balesetnek tekinthető tényállásokon, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, valami a közlekedési bűncselekményeken keresztül kívánom bemutatni, hogyan alakul a baleset okozójának felelőssége. A tényállások felépítése hasonló, hiszen a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásából fejlődtek ki, a közlekedési bűncselekmények tényállásai (a cserbenhagyás kivételével, mert ez a baleset bekövetkezte után, a helyszínen nem megfelelő magatartást tanúsító elkövetőre vonatkozik).

I/3 A Baleset és a balesetveszély, mint eredmény

Az előző fejezetben kiemelt tényállások, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés és a közlekedési bűncselekmények eredmény kettős, lehet a veszélyhelyzet előidézése, valamint sérülés vagy halál bekövetkezése.

A veszély a sérülés bekövetkeztének objektív lehetőségét jelenti. A veszélyhelyzet, egy olyan helyzet ahol jelentősen megnő a kockázata annak, hogy egy nem kívánt baleset következik be. A baleset bekövetkezése nem szükségszerű, a veszéllyel a bekövetkeztének csupán a valószínűségi foka nő meg. „A veszélyeztetési eredmény megvalósulásához nem követeli meg sem a baleset bekövetkezését, sem a

veszélyhelyzet közvetlen voltát, hanem elegendő ezek bekövetkezésének reális lehetősége“ (BH 1991/268).

A veszély a tudattól függetlenül létező kategória, annak ellenére, hogy felismeréséhez szubjektív értékítélet, az adott helyzetet ex ante szemlélő megítélése is szükséges. Szubjektíve a veszélyfogalom lényegében az emberi ítélet e szituáció felett. Viski e két nézőpont egybeolvadásával adja meg a büntetőjog számára használható veszély fogalmát, eszerint a veszélyhelyzet olyan életbeli tényállás, amely a sérelem bekövetkezésének lehetőségét tárja fel és a „fenyegető ártalom benyomását kelti“ az átlagos, a szituációt ismerő emberben.²

A veszély lehet absztrakt, illetve konkrét. Viski szerint a veszélyhelyzet akkor absztrakt, ha a védett tárgy sérelmének közvetlen előidézéséhez szükséges valamennyi objektív tényező még nincs jelen. A konkrét veszély ezzel szemben, az olyan állapot, amelyben a védett tárgy sérelmét előidézni alkalmas tényezők jelen vannak, a sérelem lehetősége reálisan adott, azaz a káros következményhez közvetlenül vezető kauzális folyamat már megindult, vagy a folyamatot elősegítő ok már létezik, illetve a folyamatot gátló ok elhárult.³ Dr. Kereszty Béla meghatározása szerint akkor közvetlen a veszélyhelyzet, ha „*az élet és testi épség vagy az egészség azonnali sérelmének reális lehetőségét hordozza, helyzetre és személyre konkretizáltan, és ugyanakkor külsőleg is felismerhető formában jelentkezik.*“⁴

A bizonyos foglalkozások, tevékenységek, mint például a közlekedés rizikóval járnak, amelynek körében fontos a technikai biztonsági feltételek megteremtése és működtetése, valamint a rizikócsökkentést célzó, a tevékenységet szabályozó normarendszer szabályainak érvényesülése. Azt kell megvizsgálni, hogy az egyes cselekmények a védett jogi tárgyakra – az e tevékenységek biztonságát szolgáló technikai és normatív feltételekre – tekintettel az elkövetett magatartás kifejtése jelent-e olyan rizikónövelést, ami az absztrakt, valamint a közvetlen veszély kialakulását megállapíthatóvá teszi. Ha a tárgyi feltételrendszer vagy a normarendszer sérül, a tevékenység elve meglévő rizikója emelkedik, és ebből következően

² VISKI László: A veszélyeztetés mint materiális bűncselekmény. In.: Állam és jogtudomány 1968/1 58.o.

³ VISKI László: A veszélyeztetés mint materiális bűncselekmény. In.: Állam és jogtudomány 1968/1 58-59.o.

⁴ Dr. KERSZTY Béla: Két javaslat a közlekedési bűncselekmények kodifikációjához. In.: Magyar Jog 2005/5

megjelenhet az élete és a testi épség veszélye.⁵ Az elkövetési magatartások az adott tevékenységet szabályozó norma megszegése, noha növelik a tevékenység rizikóját, nem feltétlenül érik el a törvényben meghatározott eredményt, a veszély, vagy a közvetlen veszély szintjét. A jogalkalmazónak, különösen az absztrakt veszélyeztetés esetében alaposan vizsgálnia kell, hogy az elkövetési magatartás során előállt veszély megközelíti-e annyira a jogtárgy sérelmet, amely következtében már absztrakt veszély is kialakul.

A járművezetés ittas, vagy bódult állapotban, valamint a járművezetés tiltott átengedésének tényállásánál nincs meghatározva eredmény, ezek immateriális bűncselekmények. Vannak olyan nézetek, amelyek szerint ezek csak formailag immateriális bűncselekmények. Azaz tényállásuk csak akkor válik befejezetté, ha az elkövetési magatartásként nevesített közlekedési normaszegésen túlmenően eredmény-jellegű többletmozzanatot megvalósítanak.⁶ Az új büntető törvénykönyv hatálybalépésével Dr. Fülöp Ágnes ezen állítása ma már nem bizonyul teljesen helytállónak. Ugyanis az új kódex változást hozott az ittas járművezetést pönalizáló tényállásban. Az új Btk. elhagyja a „szeszies italtól befolyásolt állapotban“ elkövetési módot, helyére az „ittas állapotban“ került, amelynek jelentését az új Btk. 240§ (3) bekezdés pontosan meghatároz, így az eljárás során már nem szükséges a befolyásoltságot vizsgálni, elég csak a mért alkoholszintet a törvényben megfogalmazottakkal összevetni. Az új Btk.-ban külön tényállásban jelenik meg a bódult állapotban történő járművezetés. Itt a törvény előírása szerint, az elkövető olyan - a szeszies ital fogyasztásából származó alkohol kivételével- szer befolyásoltsága alatt áll a járművezetés során. A Btk. nem határozza meg pontosan mit ért befolyásolt állapot alatt. A járművezetés tiltott átengedésének alapesete szintén immateriális bűncselekmény, hiszen már azáltal létrejön a bűncselekmény, hogy az elkövető a jármű vezetését ittas, bódult, vagy más okból erre alkalmatlan személynek átengedi. Ezen megállapítások ellenére úgy vélem mégis van igazság Fülöp Ágnes azon állításában, hogy az előbb említett három tényállás alapesete formailag immateriális bűncselekmény. Ugyanis, ha az ittas vagy bódult állapotban lévő személy vezeti a járművet, az már önmagában veszélyt jelent a közlekedési

⁵ ENYEDI László-Dr. FÜLÖP Ágnes-Dr. MELEGH Gábor- RADVÁNYINÉ NOVOTNY Olga-Dr. VARGA Tibor: Közlekedési büntetőjog. HVGOrac Budapest 2008. 37. o.

⁶ ENYEDI László-Dr. FÜLÖP Ágnes-Dr. MELEGH Gábor- RADVÁNYINÉ NOVOTNY Olga-Dr. VARGA Tibor: Közlekedési büntetőjog. HVGOrac Budapest 2008.

bűncselekmények által védet jogi tárgyakra. Hiszen a közlekedés már önmagában fokozottan veszélyezteti az életet és a vagyonbiztonságot, ezért a veszélyt növeli tovább, ha a vezető szeszes ital, vagy bódultságot okozó szer hatása alatt áll. Tehát kijelenthetjük, hogy az ittas valamint bódult állapotban történő járművezetés bár immateriális bűncselekmény, de egy olyan közlekedési veszélyhelyzetet eredményez az ilyen állapotba történő vezetés, amely veszély foka nagyon közeli a más közlekedési bűncselekmények alapesetében az eredményként meghatározott veszéllyel, azaz mindektől a személyi sérülés reális lehetőségét hordozza magában.

A balesetnek tekinthető tényállások esetében a törvényben meghatározott másik eredmény a súlyos testi sértés, valami a halál. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, valamint közúti baleset okozásának alapesetében megjelenik már a (az utóbbi esetében csak a nyolc napon túl gyógyuló) testi sértés, mint eredmény, a többi baleseti tényállásnál, pedig mint minősítő körülmény jelentik meg. A Büntető törvénykönyv a ténylegesen realizálódó sérülés súlyossága szerint lépcsőzetesen határozza meg a minősítő körülmények szankcióját. A bekövetkezett sérülés vagy halál tekintetében az elkövetőt szándékos bűnössége kizárt e tekintetben kizárólag gondatlanság terhelheti az elkövetőt. A veszélyhelyzet magában hordozza a sérülés bekövetkeztének magját, amely a veszélyhelyzet létrehozójának szándékától függetlenül realizálódhat.

Összevetve ezen megállapításokat az első fejezetben foglaltakkal, kijelenthetjük, hogy a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés valamint a közlekedési bűncselekmények következtében előálló testi sértés, vagy halál megfelel a baleset fogalmának. Azonban már közvetlen veszély, valamint az absztrakt veszély létrejötte is okozhat olyan eredményt, amely a hétköznapi értelemben balesetnek tekinthető. Például: A közúti veszélyeztetés eredménye, lehet két jármű, kizárólag anyagi kárral járó összeütközése. Annak ellenére, hogy a személyi sérülés elmaradt, annak reális lehetősége még fennállhatott. Azaz a törvény által megkívánt tényállási elem a közvetlen veszély realizálódott. Természetesen kizárólag vagyoni kár, illetve az adott tényállás esetében a büntetőjog által megkívánt minőséget el nem érő veszély vagy sérülés is lehet a baleset eredménye. De ezek vagy nem ériek el a társadalomra veszélyességnek azon fokát, hogy a büntetőjog látókörébe kerüljenek, például a közúti baleset okozása esetében amennyiben a baleset következtében „csak” könnyen

sérül valaki, nem a Btk. 235§ szerinti bűncselekmény, hanem Szabálysértési törvény szerinti közúti közlekedés rendjének megzavarásáért lesz felelősségre vonható, vagy a vagyoni kár, illetve a nyolc napon belül gyógyuló sérülés az alapeset eset keretien belül kerül értékelésre. (például: a közúti veszélyeztetés eredményeképpen, a másik autóban ülő sértett, csak könnyebb sérülést szenved, nem valósul meg a Btk. 234§-ának alapesete valósul meg, a bekövetkezett sérülés legfeljebb a büntetés kiszabását befolyásolhatja.)

Noha az e részben eddig leírtak a cserbenhagyás tényállásra nem vonatkoztak, tekintettel arra, hogy ebben a tényállásban nem a veszély előidézést, vagy a baleset okozását szankcionálja a Btk., hanem azt, ha a baleset bekövetkezése esetén, a balesettel érintett személy nem tesz eleget az ilyen helyzetekben elvárható erkölcsi minimumnak. De jelen esetben a cserbenhagyás tényállása azért lesz érdekes, mert az ezzel kapcsolatos joggyakorlatból közelebb jutunk annak a közlekedési baleset fogalmához. A baleset definíciójáról az első részben volt szó. A cserbenhagyás szempontjából az ítélkezési gyakorlat ennél szűkebben értelmezi a baleset fogalmát. A gyakorlat kizárólag azt a közlekedés körében bekövetkezett olyan vétkes szerencsétlenséget vonja e fogalom alá, amelynek hatókörében egy vagy több személy is volt. Ez az értelmezés áll összhangban a közlekedési bűncselekmények jogi tárgyának kettőséggel.⁷ „A cserbenhagyás vétségének megállapítása szempontjából a baleset fogalmán nem csupán testi sérülést, halált vagy anyagi kárt eredményező szerencsétlenséget kell érteni, hanem a közlekedés körében bekövetkezett olyan eseményt is, amely közvetlen veszélyhelyzetet idéz elő, és amelynek a hatókörében egy vagy több személy tartózkodik.” (BH 2002.131.I.) A határozatból egyértelműen kiderül, hogy a joggyakorlat már a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttét balesetnek értékeli. Ebből következően a közlekedési bűncselekmények közvetlen veszélyhelyzetet okozó eredménye is balesetnek tekinthető. A magyar bírói gyakorlattal hasonló értelmezésre olvasható a német StGB. kommentárjában. Az StGB. szerint közúti baleset alatt értendő minden – amely legalább a felek egyikének – hirtelen, a tipikusan közlekedési veszélyhelyzettel okozati összefüggésben létrejövő esemény, amely nem csupán jelentéktelen külső sérülést okoz. Más személyének vagy tárgynak a pusztán veszélyeztetés elegendő ugyanúgy balesetként fogható fel, mint azok az esetek, amelyekben a sérülés ténylegesen be is következik. Úgy állapítható

⁷ BUSCH Béla (szerk): Büntetőjog II. Különös rész. HVGOrac 2012. 302.o.

meg a baleset következmény, hogy egy harmadik objektív szempontból azt vizsgáljuk, hogy objektív szempontok szerint a baleset időpontjában milyen károk keletkezhettek. A baleset közvetlen következményi azok a károk, amelyek már a tényállás megvalósulásának időpontjában bekövetkeztek.⁸

A cserbenhagyás szabályának mind a magyar, mind a német szabályozás magyarázatából kitűnik, hogy ahhoz, hogy a közlekedési balesetnek tekinthető megvalósuljon, legalább a közvetlen veszélynek létre kell jönnie, és veszélyhetet vagy sérülés létrejötte, és a baleset okozójának cselekménye között ok-okozati kapcsolatnak kell fennállnia. És amennyiben eltekintünk attól a kikötéstől, hogy az ilyen eredménynek a közlekedés körében kell létrejönnie, az eredmények vizsgálatán keresztül közelebb jutunk ahhoz, hogy a büntetőjog szempontjából mi is az, ami balesetnek tekinthető.

⁸ https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_str_24/stgb/cont/beckok.stgb.p142.glb.gli.htm&pos=0&hlwords=unfall%C3%90+unfall+#xhlhit

II. Rész

A baleset okozójának büntetőjogi fellelősége

II/1 A gondatlan magatartás és a balesetek összefüggései

Amint az első fejezetből kiderül, a baleset nem büntetőjogi fogalom. Azonban mégsem esik teljesen a büntetőjog területén kívülre a balesetek értékelése. Ugyanis a balesetek során tipikusan olyan értékek sérülnek, amelyeknek a védelmére a büntetőjog (is) hivatott. Magának a balesetnek tekinthető következmény bekövetkezése nem az elkövetőn múlik, az mindig a véletlen eredménye, az elkövetőtől független külső okok miatt, sőt néha magának a sértett magatartása okán következik be. A kérdés az, ha a konkrét sérelem gyakran a balszerencse, a dolgok szerencsétlen alakulása miatt következik be, miért terheli felelősség a baleset okozóját.

A szándékos bűncselekmények nem tekinthetők a szó köznapri értelmében vett balesetnek, hiszen a baleset lényege pontosan az, hogy annak okozója nem számít reálisan arra, hogy a szerencsétlenség meg fog történni. Ha valaki szándékosan, akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal követ el olyan cselekményt, amelynek eredménye egy véletlen bekövetkezett szerencsétlenségnek tűnik, az nem más, mint egy szándékos bűncselekmény balesetnek álcázása.

Azonban a gondatlan, vagy a vegyes bűnösséggel elkövetett bűncselekmények eseteiben lehetnek olyanok, melyek beleillenek a baleset szó jelentésének keretei közé. A büntetőjog szempontjából a leglényegesebb kérdés a balesetet előidéző személy bűnössége.

A Btk. 4.§ (1) bekezdése kimondja, hogy a gondatlan bűnösséggel elkövetett cselekmények akkor tekinthetők bűncselekményeknek, ha a Büntető Törvénykönyv kifejezetten büntetni rendeli azt. Ha tehát elfogadjuk azt, hogy baleset csak gondatlanul – illetve vegyes bűnösséggel – okozható, akkor egyértelművé válik, hogy

a baleset okozója csak olyan eredményért vonható büntetőjogi felelősségre, amelyet a Büntető Törvénykönyv különös része - gondatlan elkövetés esetén is - kifejezetten büntetni rendel. A gondatlanságból elkövetett „balesetekért“ való felelősség egyértelmű Pauler szerint (aki tankönyvében a gondatlanság helyett a vétkesség szót használja): „*a vétkesség az akarat szabad elhatározása olyan cselekményre, amelyből a tettes szándéka nélkül jogsértés származott, amelynek bekövetkezését mind az által a köztapasztalásnál, vagy különös tárgyismeretnél fogva belátta, vagy beláthatta. A bűnösségnek az alapja ama gondosság, vigyázat elhanyagolásában rejlik, amellyel embertársaink irányába egyáltalán, vagy hivatásunk, állásunk, ismeretink folytán különösen tartozunk.*“⁹ A baleset okozójának tehát, ha egy élethelyzetben gondatlan magatartást tanúsít, és ennek eredményeképpen bekövetkezik egy baleset, s ez kimeríti a Büntető Törvénykönyv egy olyan különös részi tényállását, amely a gondatlan elkövetési alakzatot büntetni rendeli, egyértelműen megállapítható a büntetőjogi felelőssége. Békés Imre szerint „*a gondatlan bűncselekményekre általában jellemző, hogy a következmények több lehetőség közül véletlenszerűen jelennek meg, hiszen a kauzális történést – szemben a szándékos bűncselekményekkel – a tettes szándéka nem fogja össze és nem irányítja.*“¹⁰ Az idézett szövegből egyértelműen kitűnik, hogy milyen fontos szerepe van a véletlennek, az emberi akarattól teljesen független, külső tényezőknek a gondatlan bűncselekmények eredményének tekintetében.

Baleseteket általában egy olyan kockázatos helyzet kialakulása előzi meg, amely megteremti annak a lehetőségét, hogy ebben a rizikós helyzetben olyan folyamat menjen végbe, melynek következménye az az eredmény, amelyet a balesetnek nevezünk.

Az ilyen kockázatos helyzetek azonban általában nem maguktól alakulnak ki. A kialakulásához a legtöbb esetben valamilyen emberi cselekmény, vagy mulasztás vezet. A büntetőjog elsősorban ezt értékeli, az ilyen helyzet kialakulásáért való felelősség alapozza meg a büntetőjogi felelősségre vonást. A baleset és a veszélyes helyzetek elkerülése érdekében számtalan szabály született. Ilyen szabályok lehetnek jogszabályok, de lehetnek akár egy-egy szakma írott, vagy íratlan szabályai is. Aki

⁹ PAULER Tivadar: Büntetőjogtan Pest 1872 91.o.

¹⁰Dr. BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész HVG Orac 2010 151.o.

balesetveszélyes helyzetet idéz elő, általában az ilyen típusú előírások valamelyikét nem tartja be, vagy azzal ellentétesen cselekszik. Az ilyen szabályok áthágása nem feltétlenül szankcióval fenyegetett, de arra is van példa, hogy egy előírás megszegése önmagában megvalósít már egy büntetőjogi tényállást, például a vegyes bűnösséggel elkövetett bűncselekményeknél. A KRESZ előírja, hogy „a gépkocsi vezetője menet közben kézben tartott mobil rádiótelefont nem használhat”¹¹, a tiltás oka minden bizonnyal az, hogy a rádiótelefon kézben tartása menet közben nagymértékben akadályozza az autó vezetőjét abban, hogy a közlekedésre figyeljen, ezáltal jelentősen növelve egy esetleges közlekedési baleset bekövetkeztetésének a kockázatát. Ha a mobiltelefonon beszélő autóvezetőt megállítja a rendőr, jogtalan cselekményének szankciója pénzbírság lesz, büntetőjogi jogkövetkezményektől nem kell tartania. Viszont abban a nem várt helyzetben, ha a kijelölt kerékpárút helyett, az autópályán szélén biciklivel közlekedő sértett véletlenül elsodorja, annak függvényében, hogy a sértett sérülése nyolc napon belül vagy túl gyógyul-e, a közúti közlekedés rendjének megzavarása szabály megsértéséért, a második esetben pedig a Btk. 235.§ (1) bekezdése szerint közúti baleset okozásáért vonható felelősségre.

Előfordulhat, hogy a baleset bekövetkezte nem a szabályszegő magatartásból, hanem attól függetlenül, valamilyen vis maior eredményeként következik be, ekkor természetesen a büntetőjogi felelősség nem állapítható meg.

II/2 A balesetokozásért való büntetőjogi felelősség történeti fejlődése

A balesetet okozó személy felelősségének megállapításra irányuló, a büntetőjog tudományának fejlődése során született főbb elvekről ír Viski László a Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban című írásában¹².

Viski szerint, a jogfejlődés kezdeti időszakában megjelenik a veszélyeztetési gondolat a jogi szabályozásban. Már a Lex Cornelia de sicariis et veneficiis, és a Lex

¹¹ 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól 3§ (2) bekezdés

¹² VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban in: Állam és jogtudomány. 1962/1. szám 5-49. o.

Aquilia egyes rendelkezéseiből is kiolvashatók a sértési eredmény helyett a veszélyhelyzet létrehozásával is megelégedő jogelvek. Brunner álláspontja szerint a germán népjogok körében, különösen a Lex Salica egyes tényállásai is már önnálló életveszélyeztető tényállásként foghatók fel.

A kánonjog a veszélyeztetési bűncselekményekkel kapcsolatban kialakított jogelve a „*versanti in re illicita imputatur omnia, quae sequuntur ex delicto*” volt. A „*versari in re illicita*” értelmében bűnös cselekedetet képez és a tettesnek beszámítható az emberölés akkor is, ha az bár véletlenül, de egy tudottan tilalmas cselekedet során következett be. A „tiltott cselekmény” fogalmához nem sokkal később társult a bár önmagában megengedett, de nem kellő gondossággal véghezvitt alapcselekmény fogalma is. A „*versari in re illicita*” a kánonjogból átkerült a világi jogba is, mégpedig az alapcselekmény veszélyességének követelményére tekintet nélkül.¹³ A „*versari in re illicita*” gondolatának fejlődése során Boldt szerint három állomás határozható meg. Az első, legtisztább megjelenési formája szerint, aki tiltott cselekményt hajt végre, az felel mindenért, ami annak következtében történik. Viski László erre példaként azt hozza fel, hogy aki „*az ünnepnap i parrendőri tilalom ellenére dolgozik és ennek során valakit testi épségében megsért, eleve azért lesz felelős, mert az igazgatási tilalmat megszegte*”. Az elv második megjelenési formája lényegében az absztrakt veszélyeztetési bűncselekményekért való objektív felelősséget jelentette. Tehát egy tilalom megszegése azért teszi az elkövetőt a későbbi következményekért felelőssé, mert a tilalom kibocsátásának a motívuma éppen az azt megszegő magatartás tipikus veszélyessége. A harmadik megjelenési szint csupán abban különbözik a másodiktól, hogy a tilalmak megszegésében kötelességellenes veszélyeztetést lát, amelyik az élettapszlatok szerint a legnagyobb valószínűséggel kapcsolódik bizonyos jogtárgyak sérelméhez. Mindhárom fejlődési fokon a tiltott előcselekménnyel előidézett eredményt a szándékos bűnösséghez számították.

A „*versari in re illicita*” elv alapján Covarruvias és Carpzow kimunkálták a *dolus indirectus* fogalmát. A *dolus indirectus* azt jelentette, hogy a szándékhoz számítanak a cselekménynek azok a következményei is, amelyeket bár az elkövető ténylegesen nem látott előre, de miután azok könnyen bekövetkezhettek, illetve az

¹³ VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban In.: Állam és Jogtudomány 1962/1 10. o.

általános tapasztalat szerint be szoktak következni, előre láthatott volna. Ez a felfogás általános az angolszász jogban, ahol is a szokásos következmények szándékosként mindig beszámítanak. Ezért nem az elkövető részéről meglévő tényleges előrelátás lesz a döntő, hanem az eredmény előreláthatósága egy „reasonable man“ által. A magyar jogtudományban sem volt ismeretlen ez a fogalom. Szlemenics a dolus indirectust az eventualis szándék fogalmával azonosította, de csak az elkövető által szükségszerűen bekövetkezőként előre látott következményeinek tekintetében, míg elutasította Vuchetichnek azt a nézetét, hogy a szándékossághoz számít az olyan bekövetkezett káros eredmény is, amelyet az elkövetőnek előre látni „*csupán lehetséges lett volna*“. Fayer a dolus indirectust a culpa dolo determinával azonosította. Ez lesz az a helyzet, amikor a szándékos alapcselekménynek olyan következménye van, amit az elkövető nem látott, de láthatott – és látnia is kellett – volna. Heller Erik álláspontja szerint ez nem a bűnösség átmeneti formája, hanem a formák találkozásának esete. Több szerző tekintette egyenlőnek ezt az esetet a praeter intentionalis bűncselekmény fogalmával, holott e másodiknál éppen az a jellemző, hogy a minősítő eredményért való felelősséghez a törvény sem szándékot, sem gondatlanságot nem kíván meg. A Btk 9.§-a úgy, mint ahogy azt a 1978. évi Büntető Törvénykönyv 15.§-az is kimondta, „*az eredményhez, mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatóak, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli.*“ Ehhez hasonló rendelkezést először a magyar büntetőjogba az 1961. évi Btk. vezette be. A Csemegi-kódex teljes időszakában, és még a Bta. idején is, a minősítő eredményre nem kellett „legalább gondatlanságnak“ kiterjednie.¹⁴ Amit minősítő eredménynek nevezünk, az objektív büntethetőségi feltételként hatályosult. Viski László véleménye szerint „*ott, ahol akár törvény kifejezett rendelkezéseiből – mint nálunk –, akár a törvényt magyarázatokból az a következtetés adódik, hogy súlyosabb eredményért csak akkor felel az elkövető, ha annak tekintetében gondatlanság terheli, praeter intentionalitas-ról a szó eredeti értelmében nem beszélhetünk.*“¹⁵ Edvi-Illés mutatott rá – Viski szerint helyesen - arra, hogy mindezek az esetek lényegileg a versari in re illicita-ból fakadnak, azaz ezeknek a mennyiségileg súlyosabb eredménye a cselekmény természetszerű következménye, és ezért felel az elkövető a „casusért“ is.

¹⁴ BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész HVG Orac 2010. 155-156. o.

¹⁵ VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban In.: Állam és Jogtudomány 1962/1 14. o.

A *dolus indirectus* és a *praeter intentionalis* bűncselekmények vonatkozásában, bizonyos mértékben tovább él a *versari in re illicita* elve, de eredeti formájában, azaz, hogy a tiltott előcselekménnyel előidézett eredményt eleve a szándékos bűnösséghez számították hozzá, de a bűnösségi gondolat további történeti fejlődése során végleg elvesztette létjogosultságát.

A *versari in re illicita* elve, amint azt a szándékosság tanából végleg kiküszöbölték, mondhatni azonnal megjelent a gondatlan bűnösség vélelmének indokaként. A *Constitutio Criminalis Carolina* 146. szakaszában kimondta azt a jogelvet, hogy az elkövető az általa okozott eredmény tekintetében már eleve azért gondatlanul bűnös, mert az eredmény egy tiltott elő cselekménynek volt a következménye. Viski szerint e szabály alkalmazásához éppoly felesleges a halál vagy az életveszély előreláthatósága, mint a biztonsági szabály tudatos áthágása, vagy akár annak ismerete.

Ezt követően az elv azon alkalmazására került sor, amely szerint általában valamilyen cselekménynél a gondatlanság fokát növeli az alapcselekmény tiltott volta. Feuerbach szerint *„aki tiltott dolgot hajt végre, az fokozott diligenciara van kötelezve.”* Viski szerint a veszélyeztetési szakasz akként való értelmezése, hogy a tiltott előcselekmény a bűnösséget automatikusan megalapozó körülménynek tekinthető, kétségtelenül a *versari in re illicita* elv közvetlen továbbélése. Annak ellenére, hogy e cselekményeknél az alapmagatartások általánosan, absztrakt veszélyeztető jellegűek, nem pedig a konkrét veszélyeztető kötelességellenes voltak miatt tilalmazottak. Azaz ezeket a szabályokat azért hozták, mert az azokat meghozó hatóságok az ilyenfajta cselekményt veszélyesnek ítélik.

A tiltott előcselekmény bűnösségéből az eredmény tekintetében is bűnösséget vélelmező felfogás Viski szerint az objektív beszámítás egyik formája, függetlenül attól, hogy az eredmény tekintetében a szándékosság fennforgását is, vagy „csak” a gondatlanságát vélelmezzük. A *versari in re illicita* elv, és az eredeti értelemben vett *praeter intentionalis* bűnösség alkalmazása Viski véleménye szerint ellentmond a bűnösség elvének. Ellentmond annak az alaptételnek, hogy bármilyen bűncselekmény következménye csak akkor számítható be az elkövetőnek, ha e következmény

vonatkozásában bűnössége ténylegesen és az adott konkrét esetben is bizonyítottan fennállt. Viski álláspontja szerint semmiféle bűnösségi vélelem nem helyettesítheti a tényleges bűnösséget, semmiféle tiltott előcselekmény nem teheti adott esetben eleve bizonyíthatatlanná a bűnösség hiányát.¹⁶

A mai magyar büntetőjogban a balesetek értékelése körében már de iure nem érvényesül a versari in re illicita elvének öröksége, az objektív eredménybeszámítás. Elméletileg tettes csak azokért a következményekért felel, amelyek előre láthatók és elkerülhetők lettek volna jogszerű magatartás tanúsítása esetén. A cselekmény elkövetésekor mutatkozó objektív előreláthatatlanság pedig kizárja az okozatosságot, így mentesíti a tettet a bekövetkező eredmény felelőssége alól.

II/3 A baleset okozójának „bűnössége“

Már megállapításra került, hogy a balesetek tekinthető tényállások esetén az elkövető bűnössége csakis kizárólag a balestre, mint eredményre nézve gondatlan lehet. A balesetek sajátossága, hogy azok eredményét okozójuk, nem látja előre, vagy ha látja is nem kívánja azt, hogy bekövetkezzen. A büntetőjog fejlődése során az előző fejezetben elvek szolgáltatottak alapot a baleset okozójának felelősségre vonásához.

A mai hatályos magyar büntetőjogban a baleset fogalma nem került általános értelemben megfogalmazásra. Ennek ellenére - mint már a fentiekben többször írtam - a „hétköznapi“ baleset fogalom rávetíthető a Büntető Törvénykönyv több tényállására. Úgy kaphatunk képet arról, hogy a Btk. miként állapítja meg a balesetek okozójának bűnösségét, ha megvizsgáljuk ezeket a kérdéses tényállásokat. A Btk. 8.§-a meghatározza a gondatlanság fogalmát, a 9.§ pedig meghatározza a minősített körülményért való felelősséget. Mindkét rendelkezésnek igen fontos szerepe van a balesetet okozó büntetőjogi felelősségének a megállapításában.

Meglátásom szerint a Btk. három viszonylag elkülöníthető megoldást használ a baleset okozója felelősségének megállapítására.

Az egyik megoldás az, amikor **valamely bűncselekmény gondatlan**

¹⁶ VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban In.: Állam és Jogtudomány 1962/1 45-48. o.

alakzatát is büntetni rendeli. Például ilyen eset a gondatlanságból elkövetett emberölés vagy testi sértés. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy minden gondatlanságból elkövetett bűncselekményt balesetként lehet felfogni. Például a hamis tanúzás gondatlan alakzata természetesen nem feleltethető meg a baleset fogalmának. Az viszont elvitathatatlan, hogy a gondatlan bűncselekmények halmazának és a balesetnek nevezhető események halmazának van egy nem elhanyagolható jelentőségű közös metszete, ugyanis a legtöbb baleset valamilyen gondatlan magatartás következménye. Általában a balesetek okozásánál a gondatlanság mindkét alakzata elképzelhető. A luxuria esetében az elkövető előre látja magatartása következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy látja azt, hogy magatartása következtében bekövetkezhet egy baleset, de alappal bízik abban, hogy a nem kívánt következmény elmarad. Ennek a bizakodásnak alapja lehet az elkövetőnek a saját ügyességébe, a saját képességeibe vetett hite, de alapíthatja más külső körülményekre is. A baleset elmaradásában azonban a bizakodás csak könnyelmű lehet, azaz s bizakodásnak reális alapja kell, hogy legyen. Amennyiben a bizakodás nem könnyelmű, hanem alaptalan, dolus eventualisról lesz szó.¹⁷ A negligentia esetében pedig az elkövető azért nem látja előre cselekedete lehetséges következményeit, mert a tőle elvárható figyelmet és körültekintést elmulasztotta. A hanyag gondatlanságnak tehát két feltétele van: egyfelől az objektív gondossági kötelezettség megszegése, másfelől a szubjektív előreláthatóság fennállása. Az objektív gondossági kötelezettség nem más, mint az az általánosan elvárható magatartás, amely egy adott helyzetben a társadalom általános értékrendje alapján elvárható. A szubjektív előreláthatóság pedig azt vizsgálja, hogy az elkövetőt cselekménye következményeinek előre nem látásában terheli-e mulasztás. A két feltétel együttes fennállása szükséges ahhoz, hogy hanyag gondatlanság esetén az elkövető bűnössége megállapítható legyen.¹⁸

Meg kell említeni a hivatásbeli gondatlanság problémáját. A hivatásbeli gondatlanság mindig valamilyen szakmai szempontok szerint szabályozott magatartás kapcsán jelenhet meg. Ezek a foglalkozási szabályok a büntetőjog szempontjából „külső normák”. Ezek a normák lehetnek foglalkozási szabályok, különböző írott és íratlan szakmai gyakorlatok, és lehetnek akár jogszabályok is. Ezek a külső normák

¹⁷ GELLÉR Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok 142. o.

¹⁸ GELLÉR Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok 141-147.o.

lényegében tapasztalati tények absztrakciói és általában megtestesítik azt az objektív előreláthatóságot, amelyek megtartása esetén a következmények előre látása és elkerülése biztosított. A tettes annak az objektív gondossági kötelezettség hatálya alatt áll, amelyet foglalkozásánál fogva reá külön norma állapít meg. A „tőle elvárhatóság” és az „objektív gondosság” logikailag a hivatásbeli gondatlanság esetében a külön norma kapcsolja össze. A tettesnek, tehát mint a foglalkozás gyakorlójának azt az objektív gondosságot kell kifejeznie, amit az adott foglalkozási szabály előír számára. Az objektív és a szubjektív gondosság tehát ezekben az esetekben egybeolvad, azaz általában a hanyag normaszegésből levezethető a tettes szubjektív gondatlansága is. Azonban ha az objektív szabályszegés és a baleset bekövetkezése között nincsen ok-okozati összefüggés, ám az eredmény bekövetkezik, az elkövető felelőssége még annak ellenére is kizárt, hogy a foglalkozási szabályt megszegte. Ilyenkor az okozati kapcsolatot más, az elkövető hatáskörén és a szabályszegés tényén kívül jelentkező körülmény határozza meg.¹⁹

A Btk. másik megoldása a balesetet okozó felelősségének megállapítására az, amikor a **Büntető Törvénykönyv akkor rendel büntetni egy, a büntetőjogon kívül eső szabály szándékos vagy gondatlan megszegését, ha az egy adott törvényi tényállásban meghatározott eredmény bekövetkezéséhez vezet.** Erre példa foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. Ezen tényállás szerint a Büntető Törvénykönyv csak akkor fenyegeti szankcióval a foglalkozási szabályt gondatlanul vagy szándékosan megszegő elkövetőt, ha a törvény által megkívánt eredmény - a testi épséget, egészséget közvetlenül fenyegető veszély - létrejön. Azaz a külső norma megszegését csak akkor szankcionálja a Btk., ha annak következtében valamilyen benne meghatározott eredmény (például: közúti baleset okoznának tényállásánál a súlyos testi sértés) bekövetkezik.

A harmadik megoldás, amellyel a baleset okozójának felelőssége megállapítható, a vegyes **bűnösség kategóriáján belül elhelyezkedő szándékon túli eredményű bűncselekményekért való felelősség.**

Ez annyiban speciális az előző két megoldáshoz képest, hogy itt az alapcselekmény egy, a Büntető Törvénykönyv által büntetni rendelt szándékos

¹⁹ Dr. BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész HVG Orac 2010. 139.o.

bűncselekmény, az elkövető gondatlanságának következtében azonban az alapcselekményen túl a bűncselekmény minősített esete valósul meg. A Büntető Törvénykönyv 9.§-ának értelmében az elkövető akkor felel a súlyosabban minősülő körülményért, ha annak tekintetében legalább gondatlanság terheli. A vegyes bűncselekmények esetében a szándékon túli eredmény természetesen nem mindig tekinthető balesetnek. Balesetnek jellemzően a kényszerűen vegyes bűnösséggel elkövetett bűncselekmények tekinthetők. Kényszerű a vegyes bűnösség akkor, ha a minősítő körülményre csak a gondatlanság terjedhet ki, mert ellenkező esetben, ha azt szándék fogja át, más bűncselekmény jön létre.²⁰ Ilyen például a halált okozó testi sértés, hiszen ha a szándékosság az élet kioltására is kiterjedne, az elkövető cselekménye emberölésnek minősülne. Az elkövető a szándékon túli eredményért azonban csak akkor felelős, ha annak tekintetében legalább gondatlanság terheli, mert amennyiben az elkövető tudata csak az alaptényállást fogja át, és a minősítő körülményre még a gondatlanság sem terjed ki, a szándékos bűncselekmény alapesete szerint kell a cselekményt minősíteni.

A következőkben érdemesnek tartom áttekinteni miként alakul a balesetnek tekinthető bűncselekmények esetében az elkövető bűnössége a különböző eredmények tekintetében.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, estén az eredmény a közvetlen veszély, amely a foglalkozási szabály megszegéséből ered. A közvetlen veszély tekintetében az elkövető bűnössége szándékos és gondatlan is lehet.

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény és a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetésének alapeset, megvalósítható szándékosan és gondatlanul is. A közúti veszélyeztetés alapesete csak szándékos bűncselekmény lehet (gondatlanság esetében, nem jön létre bűncselekmény, hanem szabálysértésként lesz értékelendő.) A közúti baleset okozásának alapesete szándékosan, gondatlanul, de akár vegyes bűnösséggel is megvalósítható. Az ittas vagy bódult járóvezetés vétsége szintén csak szándékosan követhető el. Ha az elkövetőnek a tudtán kívül került a szerveztében szeszes ital, vagy a vezetési képességeire hátrányosan ható szer, és szubjektíve sem érzi annak a hatását,

²⁰ BUSCH Béla (szerk.) Büntetőjog – Általános rész 155-156. o.

mentesül a büntetőjogi felelősség alól.²¹ A járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény alapesete szándékos vétség. Az elkövető tudatának itt azt kell átfognia, hogy az a személy, akinek a jármű vezetését átengedi ittas, bódult, vagy valamely egyéb ok miatt képtelen a jármű vezetésére.

A veszélyhelyzeten túlmenően jelentkező eremének - azaz a súlyos testi sértés, a maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás, halál, tömegszerencsétlenség, halálos tömegszerencsétlenség - tekintetében az irodalom, valamint a bírói gyakorlat egységes álláspontot képvisel, melynek értelmében ezekre az eredmények vonatkozásában kizárólag gondatlanság jöhet szóba. Ha ugyanis a szándékoság forogna fenn, akkor az immár a sértő szándék miatt, az élet és testi épség ellen irányuló szándékos bűncselekmény lenne. Ez a megállapítás igaz a közúti baleset okozására is, noha ott már az alaptényállásban szerepel a súlyos testi sértés, de az elkövető szándéka legfeljebb a közúti közlekedés szabályainak megszegésére terjedhet ki. Ebben az esetben már a bűncselekmény alapesete is megvalósulhat, vegyes szándékkal

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynek, a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetésének, és a közúti veszélyeztetetésnek, az alapesetében beálló eredmény a maga a veszély. Fülöp Ágnes a Közlekedési büntetőjog című kötetben a következőket írja a limitált veszélyeztetési szándéknak a gyakorlatban, a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel, a vasúti, légi, vagy vízi közlekedés veszélyeztetése, valamint a közúti veszélyeztetéssel kapcsán való megjelenéséről: „A veszélyeztető eredményű bűncselekményeknél a „joggyakorlati-dogmatika” evidenciaként állapítja meg, hogy e cselekmények alapesete szándékos bűncselekmény, ahol a szándék –mivel pusztán a veszélyre mint eredményre terjed ki- úgynevezett limitált veszélyeztetési szándék. (...) Ennek megfelelően a cselekménynek bűnösségi képlete a következő: az elkövetés magatartás szándékos tanúsítása, szándék a veszélyeztető eredményre, gondatlanság a minősítő körülményre.“²² Úgy gondolom, hogy az a kijelentés, hogy a veszélyeztető eredményű bűncselekmények esetében evidencia az, hogy az alapeset szándékos bűncselekmény lenne, nem szerencsés. Ugyanis számtalan olyan eset elképzelhető, hogy az alapesetben létrejövő

²¹ BUSCH Béla (szerk) Büntetőjog II. Különös rész, HVGOrac 2012 294. o.

²² ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog. HVGOrac 2008 52.o.

veszélyt jelentkezése az elkövető gondatlanságának a következménye. A büntető törvénykönyv a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynél, ugyan privilegizált alakzatként, de nevesíti azt az esetet, ha az elkövető akár tudatos, akár hanyag gondatlanság következtében jön létre veszélyhelyzet. Például: A bíróság *„tudatos gondatlanságot állapított, meg amikor az autóbuszvezető annak ellenére hajtott be a vasúti kereszteződésbe, hogy észlelte a fénysorompó tilos jelzését, de könnyelműen bízott a baleset elmaradásában, mert a vonat motorkocsijával összeütközve a vasúti közlekedés biztonságát veszélyeztette.”*²³ A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény gondtalan alakzatának megvalósulása két féleképpen is bekövetkezhet. Egyfelől ha az elkövetési magatartás gondtalan, másfelől ha az elkövetési magatartás szándékos, de az elkövető szándéka a veszélyhelyzet előidézésére nem terjed ki, hanem e tekintetben gondatlanság terheli. A vasúti, légi és vízi közlekedés veszélyeztetésének alapesete szintén megvalósítható gondatlanságból, mégpedig az előző mondatban vázoltakhoz hasonlóan szintén kétféleképpen.

A Közlekedési büntetőjog című könyv²⁴ szerzői véleménye szerint a Btk. kommentárjából²⁵ kiolvasható bemutatott álláspont *„lehetővé teszi a gondatlan cselekmény esetlegesen vegyes bűnösségi konstrukciójú értelmezését.”*, és véleményük szerint ez az újragondolást igényel. Ebben a tekintetben nem értek egyet a szerzőkkel, meglátásom szerint ez az álláspont helyes. Ennek az állításnak az igazolására meg kell vizsgálni a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozásának tényállást.

A közúti veszélyeztetés szándékos bűncselekmény gondatlanságból nem követhető el. Ha valaki gondatlanul szegi meg a közúti közlekedés szabályait és legalább súlyos testi sértést okoz, az a közúti baleset okozásának tényállást valósítja meg. A közúti veszélyeztetésnél a közlekedési szabály megszegésén túl, fel kell ismernie azt is, hogy szabályszegése közvetlen veszélyhelyzetet eredményez. A közúti baleset okozásánál pedig a közúti közlekedés szabályainak megszegése lehet, szándékos vagy gondtalan. A közúti baleset bekövetkezését szükségszerűen mindig megelőzi annak közvetlen veszélye. Az elkövetőt e veszély tekintetében kizárólag gondatlanság terheli: ez

²³ BUSCH Béla (szerk) BüntetőjogII. Különös rész. HVGOrac. 2012. 275.o.

²⁴ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog. HVGOrac 2008 57.o.

²⁵ A Büntető törvénykönyv magyarázata CompLex Kiadó 2009. 682. o., 687. o.

határolja a közúti veszélyeztetéstől.²⁶ A szabálysértési törvény 219§²⁷ által szabályozott közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértése valósul meg, ha a súlyos testi sértés nem következik be, és közlekedési szabályszegés következtében, az elkövető gondatlanságból mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy könnyű testi sértést okoz. Mint ebből kiderül a büntető törvénykönyv nem a közlekedési szabály megszegését pönalizálja. A közlekedési szabály szándékos megszegése még a közúti közlekedés rendjének szabálysértését sem valósítja meg, azonban ha létrejön, a közvetlen veszélyhelyzet megvalósul a szabálysértés. A közúti baleset okozása tekintetében is a szándékos, akár egyenes szándékkal megvalósított szabálysértés, nem tartozik a büntetőjog körébe, azonban ha a szabályszegéssel okozati összefüggésben az elkövető súlyos testi sértést vagy azt meghaladó eredményt okoz, és erre csak gondatlansága terjed, ki megvalósul a Btk. 235§ szerinti bűncselekmény, amely a szakirodalom egybehangzó álláspontja szerint az eredményre tekintettel gondatlan bűncselekmény. A vázolt esetben is úgymond „vegyes bűnösséggel” valósul meg gondatlan bűncselekmény. Véleményem szerint azért, mert a „szándékos elem” nem meríti ki a Btk. egyik tényállását sem, a szabályszegés még lehet szándékos. Ugyanígy helyesnek vélem a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény tekintetében, valamint a vasúti, légi, vagy vízi közlekedés veszélyeztetése a vázolt gondolatmenet alkalmazását.

Mint már írtam nem minden szerző ért egyet e gondolatmenet helyességével. A Közlekedési büntetőjog²⁸ című könyv szerzői a következő képen vélekednek a kérdésről: *„Ha a jogalkotó nem utal a cselekmény gondatlan elkövetési jellegére, a cselekmény szándékosan valósítható meg, ilyen esetben a szándéknak egységesen valamennyi tényállási részre megállapíthatónak kell lenni. (...) Azokban az esetekben, amikor az elkövetési magatartás akár szándékos, akár gondatlan is lehet, a jogszabálysöveg utal az okozás gondatlan jellegére. (...) A teljes egészében gondatlan cselekmény normaszervezési módja az egész cselekmény gondatlan*

²⁶ BUSCH Béla (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész. HVGOrac 2012. 275. o.

²⁷ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

²⁸ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési Büntetőjog HVGOrac 2008. 57-58. o.

jellegére való utalás.“ A szerzők úgy vélik, hogy a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmények, valamint a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése gondatlan alakzatainak megfogalmazása az utolsó idézett mondattal teljesen azonos. Kétségtelenül ez abba az irányba mutat az - amint a szerzők is megállapítják- *„hogy a büntetni rendelt gondatlan veszélyeztetési cselekmények csak gondatlan elkövetési magatartással valósítható meg. A gondatlan elkövetés esetén is büntetni rendelt két cselekmény a tényállás valamennyi elemére - az elkövetési magatartásra, és a veszélyeztető eredményre (...) – nézve csak gondatlan lehet.* A szerzők úgy vélik, hogy *„a bűnösség egy olyan tudati viszony, amely az elkövető magatartására és annak következményi között áll fenn, önmagában az elkövetési magatartás minősítése inkább tudatos-nem tudatos kategóriákkal írható le.*“²⁰ Továbbá megállapítják, hogy az elkövető tudata legfeljebb luxuria gondatlanság lehet az alapcselekmény és a gondatlan alakzatban büntetni rendelt veszélyeztető eredmény között. A szerzők szerint abból, hogy sui generis bűncselekményként (Btk. 232-233§) nevesítette a jogalkotó a sértő eredmény vonatkozásában a luxurius cselekményeket, következik az, a gondatlan veszélyeztetési cselekményeket elkövetési magatartásaként és a sértő illetve a veszélyeztető eredményre kiterjedő tudattartalomként csak a negligens gondatlanság jöhetne számításba.²⁹ Véleményem szerintem az a megállapítás azért nem helyénvaló, mert elképzelhető olyan helyzet, amelyben az elkövető a vasúti, a légi, vagy a vízi közlekedés előírt szabályait bár szándékosan szegi meg, a bűncselekmény eredményére, azaz a veszély kialakulására csak a gondatlansága terjed ki, és ez lehet akár hanyag gondatlanság is.

II/4 Az objektív büntethetőség kérdése

A gondatlan bűncselekmény sajátossága az, hogy a véletlenül múlik, hogy a több lehetséges következmény közül végül melyik jelenik meg a bűncselekmény eredményeképpen.³⁰ Az hogy egy gondatlan magatartásnak mi lesz a következménye,

²⁹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog HVGOrac 2008. 58. O.

³⁰ BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész 2010 156. o.

sok esetben nem előreláthatatlan külső tényezőkön, tulajdonképpen kimondhatjuk, hogy a szerencsén múlik.

Felmerül a kérdés, hogy az elkövető miként felelős az ilyen, külső okok következtében bekövetkezett előreláthatatlan eredményekért. Mint az előző részben kifejtésre került a „versari in re illicita“ elve, és az ebből a gondolatból kifejlődött objektív eredménybeszámítás, főszabály szerint nem érvényesül. A kérdésre a válasz az objektív büntethetőségi feltételek között keresendő.

Békés Imre szerint *„objektív büntethetőségi feltételnek a tárgyi oldalon elhelyezkedő, általában az eredményhez hasonló olyan tényállási ismérvet kell tekintenünk, amelyre az alany bűnösségének (szándékosságának vagy gondatlanságának) nem kell kiterjednie. A büntethetőségi feltétel tehát azért objektív, mert – szemben az eredménnyel, vagy a tárgyi oldal egyéb ismérveivel – a bűnösség nem fogja át. Az objektív büntethetőségi feltétel jogi hatása abban áll, hogy a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmény arra tekintet nélkül hatályosul, hogy arra a tettes tudata nem terjed ki, sőt adott esetben reá nem is terjedhetett volna ki.“*³¹

Dr. Gellér Balázs büntetőjogi tankönyvében az objektív büntethetőségi feltételt, az angolszász jogban ma is élő saját veszélyre cselekvés szabályának kontinentális megjelenési formájának tekinti. Ez a jogintézmény adott bűncselekmény egyik elemét jelenti, amely pusztán megvalósulása által felelőssé teszi az elkövetőt függetlenül attól, hogy tudott-e erről az elemről vagy sem. Az objektív büntethetőségi feltétel teljes egészében, az actus reus-hoz tartozik, ezért nagyon hasonlítható a saját veszélyre cselekvéshez. Az elkövető felelősségét ugyanis mindkét intézmény olyan objektív tény meglétéhez köti, amelyről az elkövetőnek lehet, hogy nincs is tudomása³²

Rudolphin meghatározása szerint *„valamely emberi magatartással okozott jogellenes eredmény akkor objektíve beszámítható, ha ez a magatartás az eredmény*

³¹ BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész 2010. 139. o.

³² GELLÉR Balázs: A magyar büntetőjog tankönyve Magyar közlöny lap és könyvkiadó 2008. 135-136. o.

bekövetkeztésének jogilag helytelenített veszélyét teremtette meg és ez a veszély ténylegesen a konkrét eredményt okozó történésben realizálódott. “³³

Az okozati összefüggés és az objektív eredménybeszámítás mai érvényesüléséről a német nyelvterületeken ír Manfred Burgstaller bécsi professzor „Az objektív beszámításról szóló normatív elméletek” című írásában. Burgstaller szerint az objektív eredménybeszámítás azt mutatja meg, milyen feltételek esetén lehet valamilyen bekövetkezett eredményt egy meghatározott magatartásnak objektívan beszámítani. Itt tehát nem a bűnösségbe való objektív beszámításról, hanem a tényállásszerű jogellenes cselekménybe való beszámításról van szó. Brugstaller felhívja a figyelmet arra is, hogy a német nyelvterületeken a kifejezésnek van egy specifikusabb jelentése, amely szerint az „objektív eredménybeszámítás összefoglaló megjelölése azoknak a nézeteknek, amelyek szerint valamely eredménynek a tényállásszerű jogellenes cselekménybe való beszámításához az okozati összefüggésen túlmenően meghatározott normatív követelmények fennforgása is szükséges.”³⁴

Az eredménybeszámítás alapja az okozatosság. Egy eredmény csak akkor számítható be egy magatartásnak, ha e magatartás az adott eredmény feltételének bizonyul. A modern beszámítási tanok azonban nem elégednek meg kizárólag az említett okozatossággal, hanem, ahogy Burgstaller is írja, a puszta okozáson túl, egy közelebbről meghatározott normatív kapcsolatra is szükség van.³⁵ Ez az elmélet az okozatosságot és az objektív beszámítást élesen elhatárolják egymástól, éspedig úgy, hogy a beszámításhoz az okozatosságon túlmenően még további, sajátosan normatív körülményeket kívánnak meg. Ennek a célja az, hogy korlátozza a feltétel-elmélet alapján parttalanná váló okozatosságot. Burgstaller álláspontja szerint a modern objektív beszámítási elméletek elsősorban a gondatlanságból, valamint a vegyes bűnösséggel elkövetett bűncselekmények tekintetében relevánsak. Burgstaller fent idézett elmélete szerint az eredménynek az azt okozó magatartás terhére való beszámításnak az első feltétele, hogy ez a magatartás az eredmény bekövetkezésének jogilag helytelenített veszélyét idézze elő. Ebben a formulában három kijelentés

³³ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 316. o.

³⁴ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 316. o.

³⁵ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 317. o

fedezhető fel. A veszély azt jelenti, hogy csak akkor számítható be valamely magatartás következtében beállott eredmény, ha annak, bekövetkeztének veszélye a magatartás tanúsításának pillanatában komolyan vehető lehetőségként merült fel. Ahhoz, hogy ez a veszély az eredmény beszámítását megalapozza, jogilag helytelenítettnek kell lennie. Burgstaller külön kiemeli, hogy *„a veszélyes magatartás jogi tilalmazottságának ahhoz, hogy a magatartás által okozott eredmény beszámításának normatív alapjául szolgálhasson, specifikusan az eredményre vonatkoztatottnak kell lennie. Ez azt jelenti, hogy az adott magatartás épp azért tilalmazott, mert a szóban lévő fajtájú eredmény bekövetkezésének jogilag nem tolerált veszélyét rejt magában. Egy olyan magatartás, amelynek veszélyessége a jogilag megengedett keretek között marad, azonban valamilyen nem specifikus jogi normába ütközik, ezen doktrína alapján már eleve nem képezheti a magatartás által előidézett káros esemény beszámításának alapját.”*³⁶ Az objektív eredmény csak akkor számítható be, ha a konkrét eredményt okozó történés a cselekvő által konkrétan megszegett norma védelmi körén belülre esik. Azaz a *„konkrét eredményben és létrejöttének módjában épp azoknak a kockázatoknak kell megvalósulniuk, amelyeket a megsértett magatartási szabály megakadályozni kíván.”*³⁷ Ezt Burgstaller a „védelmi céllal való összefüggésnek” nevezi, és ez, mint a beszámíthatóság egyik követelménye Ausztriában „rizikóösszefüggés” néven terjedt el.

Vizsgálni kell még a normasértés konkrét relevanciáját is, azaz azt, hogy a tettes által elkövetett szabályszegés, konkrét relevanciával bír-e. Felvetődik viszont a kérdés, hogy akkor mi az, ami konkrét relevanciával bír. Burgstaller két különböző álláspontot mutat be. A Német Szövetségi Köztársaságban uralkodó felfogás, miszerint a relevancia akkor kimutatható, ha a jogszerű alternatív magatartás esetén az eredmény biztosan elmaradt volna. A másik Ausztriában általánosan elfogadott nézet kisebb követelményt támaszt. Eszerint a normasértés relevanciája már akkor megállapítható, ha a ténylegesen tanúsított jogellenes magatartás a jogszerű magatartással szemben az eredmény bekövetkezésének „kockázatát fokozta”.³⁸

³⁶ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 319. o

³⁷ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 318. o

³⁸ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás In.: Magyar Jog 1998/ 5. szám 319-320. o

Az objektív eredménybeszámításra példa a ma hatályos magyar büntetőjogban is található. Érvényesül például az elv a segítségnyújtás elmulasztásának tényállásánál. Az alapeset szerint „aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége veszélyben van, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” Azonban ha „a sértett meghal, és az életét a segítségnyújtás megmentette volna” a bűncselekmény minősített esete valósul meg. Az elkövető bűnösségének, szándékosság vagy gondatlanság formájában csak a segítségnyújtás elmulasztására kell kiterjednie. Arra, hogy a segítségnyújtás a sértett életét megemelte volna, az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie. Ebben az esetben a halál nem úgy viselkedik, mint eredmény, és az elkövető terhére annak ellenére hatályosul, hogy nem látta előre, illetőleg nem tudta és nem is tudhatta, hogy segítségnyújtásával az életveszélyben lévő sértett életét megmentené.³⁹

A hazai büntetőjogban is érvényesül az objektív büntethetőség elve különösen a dolgozatban tárgyalt balesetnek tekinthető tényállások esetében. Az kétségtelenül igaz, hogy az objektív büntethetőségi feltételek köre az idő előrehaladtával lényegesen leszűkült, például a Csemegi-kódexben a mai hatályos Btk.-hoz képest jóval tágabb körben érvényesült az objektív eredménybeszámítás.

II/5 A balesetet okozó személy büntetőjogi felelősségének megállapítása a hatályos magyar büntetőjogban, a „felelősség elemzési modell”

A felelősség megállapításának feltételeitől szóló részhez Dr. Fülöp Ágnes gondolatmenetét vettem alapul.⁴⁰

A közlekedési és egyéb gondatlan bűncselekmények elkövetőinek a büntetőjogi felelőssége az úgynevezett „felelősségelemzési modell” segítségével határozható meg. A „felelősség elemzési modellt” megalkotásánál szem előtt tartandó diszpozíciókat az jellemzi, hogy a bűncselekmények elkövetési magatartása, a

³⁹BUSCH Béla szerk. Büntetőjog- Általános rész 139.o.

⁴⁰ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog HVGOrac 2008. 194-215. o.
BÁTKAI Pál-FÜLÖP Ágnes-MELEGH Gábor: Rizikónövelés – Új szempont és módszer a közlekedési bűncselekményekért való felelősség elemzésénél. Belügyi Szemle 2004/1 39.-58.o.

büntetőjogon kívüli, esetleg más jogágban megfogalmazott magatartási szabály megszegése. Ez egyfelől megvalósulhat a törvényi tényállás keretjellegű megfogalmazásával, valamint úgy, a jogalkotó egy meghatározott igazgatási szabályt emel a büntetőjogi norma keretei közé. A tényállás eredményt is tartalmaz, amely általában egy biológiai típusú sértő, vagy veszélyeztető eredmény. Mivel e bűncselekmények materiális bűncselekmények, szükség van az elkövető cselekménye és a beálló eredmény között ok-okozati kapcsolat meglétére is. A „felelősség elemzési modell” másik elnevezése az „objektív beszámítás”. Békés Imre szerint „*a büntethetőségi feltétel azért objektív, mert –szemben az eredménnyel, vagy a tárgyi oldal egyéb ismérveivel – a bűnösség nem fogja át.*”⁴¹ A beszámítás körébe pedig az alannyá válás feltételi, valamint a bűnösség tartozik. A beszámítás tulajdonképpen a felróhatóság kategóriájának felel meg.⁴²

A felelősség elemzési modell jelentősége abban rejlik, hogy szakít a korábbi felfogással, miszerint az elkövetési magatartás megállapíthatósága, valamint az eredmény bekövetkezése, szükségszerűen vonzza magával a felelősség megállapítását. A modern eredménybeszámítási elméletek jellemzője, hogy a beszámítás korlátozást nem az okozatosságon belül, hanem azon kívül kívánják megoldani, valamint a beszámítást és az okozatosságot szigorúan elhatárolják azáltal, hogy az okozatosságon túlmenően további sajátos normatív követelményeket kívánnak meg a beszámításhoz. Továbbá meghaladják az okozatosságot és az objektív beszámítást egymástól elhatároló relevancia elméletet azzal, hogy az eredménybeszámításnak a további feltételeit sajátosan normatív módon határozzák meg.⁴³

Az objektív felelősség három elkülönülő, egymást lépcsőzetesen követő elem vizsgálatával történik.⁴⁴ A vizsgált elemek – az elkövetési magatartás, az eredmény, és az ezek között fennálló okozatosság – az általános törvényi tényállás objektív oldalán elhelyezkedő, az eredményhez hasonló olyan tényállási ismérvek, amelyre az alany bűnösségének nem kell kiterjednie. „*Jogi hatása abban áll, hogy a hozzá*

⁴¹ BUSCH Béla (szerk.) Büntetőjog – Általános rész. 139. o.

⁴² ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog HVG Orac 194-195. o.

⁴³ BUSCH Béla (szerk.) Büntetőjog II. 2012. 286.o.

⁴⁴ Ezen háromszintű vizsgálati modellt Dr. FÜLÖP Ágnes A Közlekedési Büntetőjog című könyvben (HVGOrac 2008, 196-197.) írja le, dolgozatomba ezt az elméletet inenn vettem át.

kapcsolódó jogkövetkezmény arra tekintet nélkül hatályosul, hogy arra a tettes tudata nem terjedt ki, sőt adott esetben nem is terjedhetett volna ki.”⁴⁵

Első vizsgálandó szempont az **objektív kötelezettség teljesítése, vagy annak elmaradása**. Általánosan véve ez azt a kérdést járja körül, hogy az elkövetési magatartás megállapítható-e. Ez egy közlekedési bűncselekmény körében annak a vizsgálatát teszi ki, hogy az elkövető a közlekedés szabályait, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetén, a foglalkozási szabályokat megtartotta-e, vagy azokat megszegte.

Második körben az **elkövető magatartása és a bekövetkező eredmény közötti természettudományos ok-okozati összefüggést kell megvizsgálni**. E körben a klasszikusan az értékelendő, hogy az elkövetési cselekmény „*condictio sine qua non*”-ja-e a bekövetkezett eredménynek. A természettudományos okozati összefüggés hiánya abban az esetben állapítható meg, ha a meghatározott eredmény az elkövetési magatartás nélkül is ugyanolyan módon létrejött volna.

A harmadik lépcsőfok pedig az **elkövetési magatartás és az eredmény közötti okozati összefüggés jogi értékelése**. Ahhoz, hogy az elkövető bűnössége megállapítható legyen cselekményének és a beálló eredmény közötti okozatosságnak meg kell felelnie bizonyos jogi kritériumoknak. Ezen a szinten jelennek meg először az ítélezési gyakorlat igazságosság-igénye alapján megfogalmazott szempontok. Itt kell vizsgálni az okozati összefüggés büntetőjogilag releváns jegyeit. Releváns jegyek az eredmény adekvát, vagy inadekvát jellege, az elkövető által megszegett szabály védelmi köre, valamint a szabályszegés releváns illetve irreleváns volta, azaz a eredmény elkerülhető vagy elkerülhetetlen volta.

Az objektív felelősség megállapításhoz, a három fok egymást követő vizsgálata szükséges. Amennyiben a három kérdés közül bármelyikre nemleges a válasz nem állapítható meg az objektív felelősség, és további vizsgálat szükségtelen. A bűnösség megállapításához szubjektív feltételeknek is teljesülnie kell.

⁴⁵ BUSCH Béla (szerk) Büntetőjog – Általános rész. 139. o.

II/5/A Az objektív gondossági kötelezettség vizsgálata

Az objektív felelősség megállapításának első fokán az objektív gondossági kötelezettség megállapítása az első lépés.

Viski szerint az objektív gondossági kötelezettség objektív és szubjektív szempontok szerint is vizsgálendő. Az objektív feltétel esetén azt kell eldönteni, hogy a megkívánható körültekintés, figyelem vagy előrelátás a mindennapi élet követelményeihez hogyan igazodik. A szubjektív szempontból az elkövető egyéni képességeit, fejlettségi fokát, képesítését és ezeknek a káros eredményhez való viszonyát kell vizsgálni. Az objektív gondosság elmaradása (elmulasztása), kifejezés egyértelművé teszi, hogy az előrelátás hiánya önmagában nem róható fel az elkövetőnek, csak akkor, ha az objektíve gondos magatartás számára nem csak lehetséges volt, hanem az el is mulasztotta, azaz kötelessége lett volna azt megtenni. Az elkövetési cselekményt képező magatartás lényeges eleme a szabályszegés, ez éppen a gondossági kötelesség objektív és általános szempontok szerint megítélt megszegésének megállapítására szolgál alapul.⁴⁶ A foglalkozási szabályok, valamint a közlekedési szabályok is, ezt az általánosan elvárható gondos magatartást rögzítik, tehát aki ezeket a szabályokat megszegi –legyen az szándékos vagy gondatlan- az bizonyos, hogy nem tesz eleget az objektív mércével mért gondossági kötelezettségének. „*A magatartás szabályszegő jellege indiciuma annak, hogy a magatartás kötelesség ellenes volt, tehát a gondatlanság miatt tehető szemrehányás objektív feltétele megvalósult.*”⁴⁷ A gondossági kötelezettség azért objektív, mert egy meghatározott körbe tartozó személyekre vonatkozik, akik ugyanolyan tevékenységet közel azonos körülmények között fejtenek ki. A gondossági kötelezőségeket két területét, a magánéletbeli és a szakmai gondossági kötelességet különböztetjük meg.⁴⁸ A magánéleti gondossági kötelezettséget, az általános élettapasztalatokat, a közfelfogást, közgondolkodást figyelembe véve kell megállapítani. A szakmai szabályok, pedig lehetnek a szakma írott vagy íratlan, gyakorlaton alapuló szabályai is. Annak a megállapítására, hogy az adott esetben mely magatartás felel meg a gondosságnak és az elvárhatóságnak követelményének egy idealizált „gondos modell” megalkotásával lehetséges. Helyes az a gondolat miszerint nem várható el

⁴⁶ VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban 19. o.

⁴⁷ VISKI László: Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban 19. o.

⁴⁸ GELLÉR Balázs: A magyar büntetőjog tankönyve 2008. 143. o.

mindenkitől azonos gondosság, ezért szükség van gondossági modell bizonyos mértékű szubjektívizálására. A szubjektívizálás lehetséges megvalósítása, a szűkítő elemek alkalmazása.⁴⁹ Ilyen szűkítő elemek lehetnek az egyedivel azonos körülmények, azonos biológiai paraméterek, azonos végzettség, foglalkozás, tapasztalat, esetleges tudástöbblet figyelembevétele. A szűkítő elemeknek köszönhetően a kapott embermodell az általános élethelyzetben lévő, általában azonos foglalkozást, tevékenységet folytató emberek általános képességeit, tulajdonságait hordozza, ezért alkalmasak arra, hogy a viszonyítás alapjává váljanak. A „modell embernek“ ugyanakkor meg kell felelnie a tevékenység gyakorlása során, a vele szemben támasztott társadalmi követeléseknek. Ez a fajta „modell szemlélet“ *a balesetet okozó felelősségének vizsgálatára a legalkalmasabb, mert „egyrészt senkinek sem tekinti felróhatónak az átlagos fizikai és pszichés teljesítéstől való elmaradást, másrészt mindig fenntart egy, a jog rendeltetéséből eredő, normatív gondossági szintet, így nem teszi lehetővé a tevékenység általános érvényű demoralizálását.*“⁵⁰

Ezeket a megállapításokat támasztja alá a BH 2002. 129. I. döntés is, amely kimondja, hogy *„a körzeti gyermekorvos megvalósítja a foglalkozás körében elkövetett, halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét, ha észleli ugyan a gyermekek rendkívül rossz szociális helyzetét és ebből kifolyóan a táplálás hiányára visszavezethető teljesen leromlott fizikai állapotát, de azonnali kórházi beutalásuk iránt nem intézkedik, és e mulasztás folytán az egyik gyermek meghal, másik pedig életveszélyes állapotba kerül.*“ A döntésből világossá válik, hogy a körzeti orvos büntetőjogi fellelősségét az alapozza meg, hogy az adott helyzetbe nem úgy járt el, ahogy egy objektíve gondos, a szakmai szabályokat betartó szakembernek el kellene járnia, azaz nem felelt meg annak a követelménynek, amelyet egy „orvos doktor modell emberrel“ szemben támaszt a társadalom és a jogalkotó. Az objektív gondossági kötelezettséget mindig egy átlagos szinten kell szabályozni, azaz ha személy tevékenysége során ezt az általános gondossági minimumszintet elérte, akkor sem állapítható meg a bűnössége, ha az adott szituációban, amelyben a baj bekövetkezett, a saját magához képest slendrián módon, de az általános gondossági szintet elérve cselekedett. Ellenben ha az

⁴⁹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 2008. 197-198. o.

⁵⁰ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési Büntetőjog. 2008 198.o.

egyéni képességei nem teszik lehetővé, hogy a megfelelő gondosságot tanúsítsa egy meghatározott helyzetben az elvárhatóság hiánya miatt nem állapítható meg az objektív gondossági kötelezettség megszegése.⁵¹

Az átlagosan gondos magatartást, általában az adott tevékenységre vonatkozó normák határozzák meg, amelyek megszegése automatikusan lehetővé teszi az objektív felelősség vizsgálatának a folytatását. Azonban léteznek úgynevezett relatív tartalmú normák. Ezen normák legjellemzőbb eleme az „általában elvárható“ kitétel.⁵²

Ezt a tételt támasztja alá az a bíró határozat, amely kimondja, hogy a terhelttől nem volt elvárható, hogy huszonöt méterről a bizonytalan mozgású, súlyosan ittas az úttesten kiszámíthatatlanul haladó sötét ruházatú sértetett időben észlelje.

A gondossági kötelezettség megszegése azonban önmagában, mint már említettem nem elégséges az objektív felelősség, azaz a bűnösség megállapításához. Ezért mentette fel a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vádja alól azt az orvost, aki formális szabályszegéseivel nem veszélyeztette közvetlenül a beteg életét, testi épségét vagy egészségét, illetve a közvetlen veszély nem a foglalkozási szabályszegés folytán következett be. (BH 1996. 182. I.)

Az utolsó jogeset már előrevetíti a második fok, a természettudományos okozati összefüggés vizsgálatának szükségességét.

II/5/B A természettudományos ok okozati összefüggés vizsgálata

Burstaller megállapítása szerint az eredménybeszámítás alapvető követelménye a feltétel-egyenértékűségi elmélet szerinti okozatosság.⁵³ Ezt igazolja a 2007. 1680 számú EBH-is amely szerint, „a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésért a büntetőjogi felelősséget a foglalkozási szabályok megszegésének a ténye még

⁵¹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési Büntetőjog . 2008 203-204. o.

⁵² ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési Büntetőjog. 2008 205-206. o.

⁵³ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás. 11.o.

önmagában nem alapozza meg, szükséges az is, hogy a szabályszegés és a bekövetkezett eredmény között az okozati összefüggés fennálljon.“

A természettudományos összefüggés a tényállásban megjelölt eredmény és annak okaként megjelölt emberi magatartás közötti összefüggést vizsgálja.⁵⁴ Az okozatosságnak a bűncselekmény eredményére kell fennállnia. A balesetek következtében jelentkező biológiai típusú sértő eredmény általában a baleset időpontjában nyomban jelentkeznek, így a tett és az eredmény közötti természettudományos összefüggések könnyűszerrel megállapíthatóak. Azonban néhány eredmény nem rögtön következik be, például gyakran előfordul a közlekedési baleset sértettjének a halála nem a helyszínen, hanem több nappal a baleset után a kórházban, az orvosi ellátás ellenére következik be. Az időben távolabb jelentkező eredmény bekövetkezésért az elkövetőn kívül más okok is közrejátszhatnak. Ezekben az esetekben általában az összefüggések feltárása különleges szakértelmet kíván. Fülöp Ágnes felhívja a figyelmet arra, hogy összefüggések feltárásáról van szó, hiszen az ok és az okozat tartalma megegyezik az általános filozófiai ok-fogalommal. Eszerint tehát a természettudományos ok okozati függés, a büntetőjog által ismert „*condictio sine qua non*“ fogalmával tartalmilag azonos.⁵⁵ E természettudományos ok-okozati összefüggés, mint ahogy azt a neve is mutatja a természettudományokra jellemző objektív szemléletmóddal vizsgálja az elkövetett cselekmény és a beálló eredmény közötti összefüggéseket. Mivel az emberi magatartások és eredményei, nem természeti reakciók, ezért az emberi cselekmények és következményeik közötti kapcsolat, így történő megítélése, a szabályszegő magatartások túlzott objektívizálásának a veszélyét hordozza magában.

A magyar bíró gyakorlat az okozatosság elméletek közül feltételek egyenértékűségének elvét fogadja el.⁵⁶ *„Ezt támasztja alá az a határozat is, amely szerint, a halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétségét valósítja meg az a terhelt, aki személygépkocsijával - éjszakai sötétségben közlekedve, a záróvonalat átlépve - forgalom elől elzárt területen, útkereszteződésben végrehajtott szabálytalan előzés során elüti a vele szemben, a balra kanyarodók forgalmi sávjában*

⁵⁴ GYÖRGYI Kálmán: Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban. 23. o.

⁵⁵ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 199. o.

⁵⁶ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 199. o.

szabálytalanul, kivilágítatlan kerékpárral közlekedő, közepes fokú alkoholos befolyásoltság alatt álló sértettet”. (BH 2005. 275.) A határozatból egyértelműen kitűnik, hogy a terhelt bűnösségét annak ellenére állapította meg a bíróság, hogy a baleset bekövetkeztében a sértett magatartása is szerepet játszott, azaz a két feltétel együttes fennállása kellett a baleset bekövetkeztéhez, mindkét fél jogellenes magatartása „*condictio sine qua non*”-ja volt a beálló eredménynek. Egy másik határozat pedig kimondja, hogy „*ha a megvádolt személy elkövetett ugyan – akár több vonatkozásban is, akár szándékosan, akár gondatlanságból – közlekedési szabályszegést, de a súlyos eredménnyel járó baleset nem ezzel, hanem a közlekedésben részt vevő más személy szabálysértésével hozható okozati összefüggésbe: felmentő ítéleti rendelkezés meghozatala indokolt, és a közlekedési szabályszegés ténye legfeljebb a balesetért felelős személy javára jelentkező közreható okként (concausa) értékelhető.*” (BH2000.480.) Ebből a határozatból pedig egyértelműen azt a megállapítást erősíti, hogy hiába a szabályszegés, ha az nem áll kapcsolatban az eredménnyel, nem állapítható meg a bűnösség.

A bemutatott cselekményfelfogás szerint tehát akkor állapítható meg, hogy az eredményt a cselekmény okozata, ha annak egyik feltétele volt. És amennyiben ez a feltétel nem áll fent az eredmény is elmarad.⁵⁷

A „*condictio sine qua non*” formulája azonban koránt sem tekinthető tökéletesnek. Györgyi Kálmán a formulának két gyengepontját említi meg.⁵⁸

Az egyik az úgynevezett kettős kauzalitás. Ez akkor áll fent, ha egynél több feltétel együttesen okozza az eredményt, úgy hogy bármelyik feltétel önállóan is alkalmas lenne az eredmény kiváltására. Ezekre az esetekre a formula kétféleképpen módosítható. Egyfelől úgy, hogy mindegy oka az eredménynek azok közül a feltételek közül, amelyek egyenként igen, de összességükben nem hagyhatók el anélkül, hogy az eredmény ne maradna el. Másfelől módosítható úgy is, hogy pontosítjuk a formulát az eredmény bekövetkezésének helyére, idejére, a bekövetkezés konkrét módjára nézve. Ebben az esetben az együttes okozásnál mindegyik feltétel kihat az eredmény bekövetkezés konkrét módjára.

⁵⁷ GYÖRGYI Kálmán: Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban 23. o.

⁵⁸ GYÖRGYI Kálmán: Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban 23-24. o.

A másik gyengepont, amelyet Györgyi Kálmán megemlít az úgynevezett tartalék-okok esetét. A tartalék-ok annyit tesz, hogyha a tényleges okozót gondolatban kihagyjuk, a másik okozó lép a helyére, aki ugyan időben később, de ugyanígy előidézné az eredményt. Az eredmény itt minden esetben bekövetkezne, a tartalék-ok érvényesülése esetében csak az időpontja tolódna későbbre.

Amint az előző fejezetben írtam a feltétel elméletek alapján az okozatosság parttalanná válhat. Ezét a büntetőjogi felelősségre vonáshoz az okozatosságon túl még bizonyos normatív követelmények megléte is szükséges.

II/5/C A normatív feltételek vizsgálata

A normatív követelmények meglétének vizsgálata a felelősség elmélet harmadik szintjén, az elkövetési magatartás és az okozati összefüggés jogi értékelése során történik. A normatív összefüggések vizsgálatának a célja, hogy a felelősségre vonás csak akkor történjen meg, ha az elkövetési magatartás és az eredmény közötti kapcsolat olyan, amelyre a büntetőjog hatni kíván és tud, vagyis a magatartás legyen releváns a büntetőjog szempontjából.⁵⁹

A modern beszámítási tanok lényege az, hogy az eredménybeszámításhoz nem elegendő a második fokban megállapított okozatosság, hanem szükség van a cselekmény relevanciájának a vizsgálatára. Annak a koncepciónak, hogy az objektív eredménybeszámításhoz nem elegendő a pusztá okozás, hanem egy közelebbről meghatározott normatív kapcsolatra is szükség van a célja az, hogy gátat szabjon a feltétel-elmélet alapján parttalanná váló okozatosságnak.⁶⁰ A normatív okozatosságnál

⁵⁹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 200.

o.

⁶⁰ Manfred BURGSTALLER: Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás. 11-12. o.

tehát a természet-tudományos okozatosság egy szűkebb kategória.⁶¹ Burgstaller megállapítása szerint a modern objektív felelősség elméletek ezt a beszámítási korlátozást nem az okozatosságon belül, hanem azon kívül, normatív eszközökkel kívánják megoldani. A felelősség elmélet e fokán határolódik el egymástól élesen, az okozatosság és az objektív eredménybeszámítás azáltal, hogy a beszámításhoz az okozatosságon túlmenően még további sajátos normatív követelmények kívántatják meg.

Dr. Fülöp Ágnes meglátása szerint a természettudományos okozatosság három módon szűkíthető le.⁶² Ezeknek a szűkítő elemeknek, a balesetek értékelésénél nagyon nagy szerepe van. Ugyanis a mai jogalkalmazásnak ez ad lehetőséget, az olyan körülmények, összefüggések helyes értékelésére, amelyek bár okai voltak a balesetnek, az elkövető tevékenységétől függetlenül jelentkeztek, vagy bár azzal összefüggésben, nem elvárható senkitől, hogy ezen eredmények beálltára számítsanak.

Az első ilyen szempont az adekvát összefüggés feltétele. Inadekvát a cselekmény, és kizárt az eredmény beszámíthatósága, ha az azt előidéző folyamat teljességgel a közönséges élettapasztalat határain kívül esik.⁶³ A felróhatósághoz tehát szükséges az, hogy az eredmény a cselekmény rendszerint jellemző, azaz adekvát következménye kell, hogy legyen. Tehát a természettudományos okozati összefüggés egyértelmű megállapíthatósága esetén is elképzelhető az okozati lánc olyan jellegű alakulása, amely esetén a jogalkalmazó úgy találja igazságosnak, hogy a végső, súlyosabb megítélésű eredményt nem célszerű az elkövetőnek felróni.⁶⁴ A Közlekedési büntetőjog szerzői, úgy vélik, hogy a biológiai okozatosság megléte mellett is a felróhatóság hiányát célszerű megállapítani, ha a bekövetkezett sérelem, az elkövető cselekményén túl, az egészségügyi ellátás körében felmerült akár felróható, akár nem felróható magatartás az eredménye.

⁶¹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 200.

O.

⁶² ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 200.

O.

⁶³ GYÖRGYI Kálmán: Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban. 27.o.

⁶⁴ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 208.

O.

A második szűkítő kategória a norma védelmi körének vizsgálatával adható meg.

Eszerint nem tartoznak a releváns összefüggések körébe azok, ahol az eredmény nem a norma védelmi körében merült fel. Azt, hogy a mi tartozik az adott büntetőjogi norma védelmi körébe, a balesetnek tekinthető büntetőjogi tényállás által védet, jogi tárgy megállapításával történik. Dolgozatom I. részének 3. fejezetében már körüljártam a balesetnek tekinthető tényállások által védet jogi tárgyak körét.

Györgyi Kálmán a norma védelmi körének vizsgálatát, a rizikó-összefüggés vizsgálatának tekinti, amelyre akkor kerülhet sor, ha arra a kérdésre, hogy adekvát-e az adott összefüggés, igen a felelet. A rizikó-összefüggés vizsgálatánál azt kell vizsgálni, hogy a megszegett szabály eredményében pont az a kockázat realizálódik, amelynek védelmére a norma hivatott. A rizikó-összefüggés és a megszegett szabály védelmi céljának vizsgálata ugyanannak tekinthető.⁶⁵

Burgstaller a védelmi céllal való összefüggést, beszámítási követelménynek nevezi. A védelmi céllal való összefüggés, mint beszámítási követelmény azt jelenti, hogy a szabályszegő magatartással előidézett objektív eredmény csak akkor számítható be, ha a konkrét eredményt okozó történés a cselekvő által konkrétan megszegett norma védelmi körén belül esik. Másként kifejezve ez azt jelenti, hogy a konkrét eredményben és létrejöttének módjában épp azoknak a kockázatoknak kell megvalósulniuk, amelyeket a megsértett magatartási szabály megakadályozni kívánt.⁶⁶ Az előbbieket illusztrálására klasszikus példa, amikor a piros jelezés ellenére a kereszteződésen áthaladó autós, a kereszteződést elhagyva, az út további részén normakövető magatartást tanúsít, mégis elüti az útra elé lépő gyalogost. Egyértelmű, hogy a járművezető szabályszegése és a beállott káros következmény között okozati kapcsolat van, hiszen ha az elkövető szabályosan közlekedik később ért volna arra a helyre, ahol a gyalogost elgázolta. Az elkövető bűnössége természetesen mégsem állapítható meg, a gyalogos halála miatt, hiszen az a tilalom, hogy a piros jelzés esetén a kereszteződésen áthaladni nem lehet, ott és akkor kívánja védeni az emberéletet és nem máshol és más időben, ezért a normasértésnek nincs relevanciája a példában felhozott eredményre.

⁶⁵ GYÖRGYI Kálmán: Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban. 27.o.

⁶⁶ Manfred BURGSTALLER: : Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás.13. o.

A harmadik szűkítő szempont az eredmény objektív elkerülhető volta. Nyilvánvalóan nem vonható senki sem felelősségre olyan eredményért, amely tőle független objektíve mindenképp előállott volna. Az okozatosság beszámításának feltétele az eredmény objektív elkerülhető volta.⁶⁷ Az objektív elkerülhetetlenség vizsgálatának szükségessége a Legfelsőbb Bíróság 6/1998. számú Jogegységi Határozatából is kiolvasható. Eszerint: *„Az elsőbbségre jogosult, aki a megengedett sebességet túllépte, az elsőbbségadási kötelezettség megszegésével összefüggő közúti balesetért ugyancsak felelősséggel tartozhat, kivéve, ha a baleset a jármű megengedett sebessége mellett is bekövetkezett volna.”* Objektív elkerülhetetlenek tekintjük az eredményt, ha a baleset, mint eredmény a szabályszegő, gondatlan magatartás nélkül is bekövetkezett volna, ez egyben a szabályszegés irreleváns volta miatt a felelősségre vonás hiányát is jelenti.⁶⁸

Azt, hogy egy esetleges baleset bekövetkezése elkerülhető, vagy elkerülhetetlen lett volna, úgy állapítható meg, hogy a jogalkalmazó egy fiktív jogesetet alkot meg. A konkrét baleseti helyzetet ezzel a fiktív jogesettel kell összehasonlítani. A fiktív helyzetnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy ez alapján vizsgálható legyen, az, hogy a baleset a közlekedési szabályszegés nélkül is bekövetkezik-e, vagy annak hiányában elmarad.⁶⁹

Előfordulhat olyan eset, amikor a szabályszegő magatartástól függetlenül bekövetkezne a baleset, de ez a jogellenes magatartás nélkül bekövetkező eredmény kockázatát jelentősen növeli a szabályszegés. Itt kell utalni az előző fejezetben tárgyalt az osztrák felfogásra amely, a normasértés relevanciáját már akkor is megállapíthatónak tartja, ha a ténylegesen tanúsított magatartás a káros eredmény bekövetkezésének „kockázatát fokozta“.

Összefoglalva tehát a normatív feltételek vizsgálata során a fennálló természettudományos okozati kapcsolatnak három szűkítő szűrőn kell átmennie ahhoz, hogy jogilag is értékelhető legyen. Ha a fennálló ok okozati összefüggés a

⁶⁷ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog. 200.o.

⁶⁸ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog. 200-201.o.

⁶⁹ ENYEDI-FÜLÖP-MELEGH-RADVÁNYINÉ NOVOTNY-VARGA: Közlekedési büntetőjog 200 8.212-213. o.

három feltétel valamelyikének nem felel meg, akkor nem állapítható meg a baleset okozójának objektív büntetőjogi felelőssége.

II/6 A „felelősségi modell” értékelése.

A „felelősségi-modell” a három szinten elhelyezkedő követelményivel, alkalmas arra, hogy a baleset okozójának cselekményét objektív szempontok szerint értékelje. Egyetértés mutatkozik az irodalomban, a tekintetben, hogy a „felelősségi-modell” a gondatlanságból elkövetett, illetve a bekövetkező eredmény tekintetében gondatlan cselekmények értékelésénél használható a bűnösség megállapításához. Meglátásom szerint a fejezetben vázolt lépcsőzetes felelősségi vizsgálat alapján, megfelelően állapítható meg az elkövető jogsértése, és a beálló nem kívánt eredmény vizsgálatával az elkövető bűnössége.

Meglátásom szerint a felvázolt koncepciónak a véletlen szerepének mérséklése a legpozitívabb hozadéka.⁷⁰ Ugyanis méltánytalan az a helyzet, ha az elkövető olyan eredményért felel, amely nem az elkövetési magatartása miatt, hanem véletlen következett be. A három lépcsős vizsgálat alkalmazásával azonban ezek a véletlen elemek kiszűrhetőek, és így nem vonható felelősségre a baleset okozója olyan eredményért, amely beállta nem első soron, az ő magatartásán, hanem az előre megjósolhatatlan véletlenül múlt.

A vázolt elméletben legaggályosabb pontja a „modell-személy” alkalmazása. Ugyanis ha az baleset okozójának magatartását egy mesterségesen kreált gondos „modell-személy” elvárt magatartásához viszonyítjuk, óhatatlanul fennáll annak a veszélye, hogy gyakorlatilag a mindennapi életvitel során teljesítetlen feltételeket támasztunk a kockázatos tevékenységet végző polgárok felé. Ennek a problémának az elkerülése a jogalkalmazó feladata, miszerint is a gondos „modell-személy” megalkotásánál ügyelnie kell arra, hogy a méltányosság, és az igazságosság kritériumáról el ne feledkezzen. A megengedett és a tiltott cselekvés közötti határvonal meghúzásához valamilyen mércét, viszonyítási alapot kell találnunk, ami kellően általános ahhoz,

⁷⁰ Manfred BURGSTALLER: Okozatosság és objektív eredménybeszámítás A Közlekedési Bírák Egyesületének 1997. október 31.-én Kecskeméten tartott ülésén elhangzott előadás). 20-21. o.

hogy a konkrét esetet ehhez az absztrakt, megfelelő tartalmi ismérvekkel felruházott etalonhoz viszonyítsuk. A gondos modellt megalkotásánál figyelembe kell venni, hogy a modell is bizonyos esetekben hibázik, hiszen ha nem így lenne nem gondos, hanem tökéletes volna.⁷¹

Ennek ellenére a vázolt modellt helytállónak tartom, és a gyakorlatban könnyen és praktikusán alkalmazhatónak tartom, és ha a cselekmény megítélésénél mind a három fő vizsgálati szempontot figyelembe veszi a jogalkalmazó, a baleset okozójának szabályszegése így értékelhető leginkább mind a méltányosságnak, mind pedig az igazságosságnak megfelelően.

⁷¹ IRK Ferenc: A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásnak elméletéhez In.: Jogtudományi közlöny 2002 március 124. o.

Záró gondolatok

A bevezetőben két kérdés megválaszolásának kísérletét tűztem ki célul, az egyik kérdés az volt, hogy pontosan mi is tekinthető balesetnek, a másik pedig az, hogy okozóját milyen felelősség terheli.

Az első kérdésre a bűncselekmények eredményének vizsgálatával vázoltam fel egy lehetséges választ. Ugyani a baleset mindig, mint egy eredmény jelentkezik, amelyre az elkövet –a baleset fogalmából eredő- legfeljebb kizárólag gondatlanság terheli.

A második kérdésre a választ pedig az objektív eredménybeszámítás körében találtam meg, ugyanis e körben születtek olyan módszerek, amelyekkel a baleset okozójának bűnössége megnyugtatóan megállapítható.

Mit a dolgozatban kiderült a balesetet, bekövetkeztét mindig egy balesetveszélyes, rizikóhelyzet előzi meg. Az ilyen rizikóhelyzetek az emberek mindennapi kockázatvállalásaiból erednek. A kockázat vállalás pedig szükséges. Szélsőséges, kissé tán romantikus példával élve, a sürgős esetben válságos állapotban lévő betegen a konzervatív módszerektől eltérő, új kísérleti medicinát alkalmazó orvosról, abban a pillanatban még nem tudni, hogy bátor hős megmentő, vagy slendrián kuruzsló válik belőle, hanem ez mind a beálló eredmény függvénye.

Konkrét, de lege ferenda javaslat helyet inkább egyfajta szemléletváltást javasolnék. Kiderült, hogy a baleset tényleges eredménye a véletlenen múlik, ez egyben azt is jelenti, hogy ez az elkövető majdani büntetésének mértékére is kihatással van. A balesetokozó személy felelősségének a megállapításra természetesen szükség van, és a szankció kiszabása is indokolt. Azonban a társadalom igazságérzetének kiszolgálásán túl, a jogalkalmazónak mindig figyelembe kell venni, hogy legyen bár a szabályszegés bármennyire arcátlan, és járjon bármennyire nagy rizikóval, az esetlegesen bekövetkezett baleset az azt okozónak sosem áll szándékában. Az erősen ittas állapotban lévő elkövető, sem azzal a szándékkal ül be a volán mögé, hogy halálos tömegszerencsétlenséget okozzon. És az is a véletlenen múlik, hogy egy kamion, vagy egy személyautó, a benne utazó családdal jön vele szembe, amelyikkel frontálisan ütközik. Egy kockázatos helyzetben, ami akár a közlekedés, akár más veszélyes tevékenység, számtalan döntést kell rendkívül rövid idő alatt meghozni, és a

tévedés lehetősége magas, és végzetes következményekkel járhat. Tévedni pedig emberi dolog, és tévedni szabad. Kivéve a kockázattal járó helyzeteket, ahol bár a tévedés megengedett, sőt tudjuk, hogy rendszerint be is következik, csak akkor és épp ott nem lett volna szabad, amikor súlyos következmény lett.⁷² A Btk.-ban szereplőbüntetési tételeket önmagában nem tartom túl magasnak, elképzelhető olyan eset ahol szükség súlyosabb büntetés kiszabása. A döntés az ítélkező bírák kezében van, és meglátásom szerint akkor hoznak helyes ítéletet, ha a fenti szempontokat figyelembe véve, a még szükséges, de legenyhébb szankciót szabják ki.

A büntetőjogi felelősségre vonás bár indokolt, az elterjedt közmondással jellemezve, eső után köpönyeg. A balesetek vonatkozásában ez elsődleges cél a megelőzés. Ez a jogalkotóra azt a terhet rója, hogy a biztonságot szem előtt tartva de, élhetően szabályokat hozzon a veszélyes helyzetekre. *„Mert hol is van büntetés –általában a büntetések- helye?”* -teszi fel a kérdést Irk Ferenc – *„Nem az emberi magatartás befolyásolási lehetőségeinek rangsora legvégén? Ezért hívják úgy, hogy ultima ratio.”*⁷³

⁷² IRK Ferenc: Gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez. In.: Jogtudományi Közlöny 2002/3 121. o.

⁷³ IRK Ferenc: Közlekedésbiztonságunk jelene és jövője In.: Belügyi szemle 2012/11 13.o.

Felhasznált irodalom

Könyvek, monográfiák:

A Büntető törvénykönyv magyarázata, Budapest, 2009. CompLex Kiadó

BUSCH Béla (szerk.) *Büntetőjog I.*, Budapest, 2012. HVGOrac

BUSCH béla (szerk.) *Büntetőjog – Általános rész*, Budapest 2010. HVGOrac

ENYEDI László- FÜLÖP Ágnes- MELEGH Gábor-RADVÁNYINÉ NOVOTNY

Olga –VARGA Tibor: *Közlekedési büntetőjog*, Budapest, 2008. HVGOrac

GELLÉR Balázs József: *A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok* Budapest, 2008. MAGYAR KÖZLÖNY LAP- és KÖNYVK. KFT

PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan*, Pest 1872.

Új Btk. kommentár Budapest, 2013. Nemzeti Közszerológati és Tankönyvkiadó Zrt.

Cikkek, folyóiratok:

BÁTKAI Pál -FÜLÖP Ágnes- MELEGH Gábor: *Rizikónövelés – Új szempont és módszer a közlekedési bűncselekményekért való felelősség elemzésénél.* In.: Belügyi Szemle 2004/1 39-58. o.

Manfred BURGSTALLER: *Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás* (ford.: dr. Györgyi Kálmán) In.: Magyar Jog 1998/5 316-320. o.

Manfred BURGSTALLER: *Okozati összefüggés és objektív eredménybeszámítás.* In.: A közlekedési jogalkalmazás egyes kérdései, 1998. Közlekedési Bírák Egyesülete 11-16. o.

Manfred BURGSTALLER: *Okozatosság és objektív eredménybeszámítás* (A Közlekedési Bírák Egyesületének 1997. október 31.-én Kecskeméten tartott ülésén elhangzott előadás). In.: A közlekedési jogalkalmazás egyes kérdései, 1998. Közlekedési Bírák Egyesülete 17-21. o.

GYÖRGYI Kálmán: *Okozati összefüggés és újabb fejlemények az okozatossági tanban.* In.: A közlekedési jogalkalmazás egyes kérdései, 1998. Közlekedési Bírák Egyesülete 22-31. o.

IRK Ferenc: *A véletlen megítélésének egyes elvi kérdései - különös tekintettel a technikai gondatlanságra* In.: Jogtudományi Közöny 1982/10. 798-808. o.

IRK Ferenc: *A gondatlan bűncselekmények újrakodifikálásának elméletéhez* In.:

Jogtudományi Közlöny 2002/3. 117-124. o.

IRK Ferenc: *Közlekedésbiztonságunk jelene és jövője* In.: Belügyi Szemle 2012/11 5-14. o.

KERSZTY Béla: *Két javaslat a közlekedési bűncselekmények kodifikációjához.* In.: Magyar Jog 2005/5

VISKI László: *Egyes veszélyeztető bűncselekményekről* In.: Jogtudományi Közlöny 1952/4. 154-164

VISKI László: *Bűnösségi problémák a közlekedési büntetőjogban* In: Állam és Jogtudomány. 1962/1. 5-50. o.

VISKI László: A veszélyeztetés, mint materiális bűncselekmény. Állam és Jogtudomány 1968/1. 56-99.o.

VISKI László: *Tézisek a bűncselekmény fogalom felépítéséhez.* In.: Állam és Jogtudomány 1974/3. 382-409. o.

Jogsabályok és egyéb jogi dokumentumok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól

EBH 2007. 1680

BH 1991/268

BH 2002.131.I

BH 2002. 129. I

BH 1996. 182. I

BH 2005. 275

BH2000.480

Internetes források:

http://www.astrabiztosito.hu/files/kiegeszito_kozlekedesi.pdf

https://www.generalih.hu/~media/generali_klub/2%20%20GK%20%20SZF%2015641.ashx

<https://beck->

online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/beckok_str_24/stgb/cont/beckok.stgb.p142.glb.gli.htm&pos=0&hlwords=unfall%C3%90+unfall+#xhlhit